

TROGIR ZA VRIJEME FRANCUSKE UPRAVE (1806-1813)

Vulić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:816997>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**TROGIR POD FRANCUSKOM UPRAVOM
1806.-1813.**

KATARINA VULIĆ

Split, 2021.

Odsjek za povijest

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Hrvatska povijest 19. stoljeća

TROGIR POD FRANCUSKOM UPRAVOM 1806.-1813.

Student:

Katarina Vulić

Mentor:

Edi Miloš, izv. prof. dr. sc.

Split, rujan 2021.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Opća povijest Trogira	2
2.1. Mletačka uprava nad gradom	3
3. Pregled povijesnih prilika u Dalmaciji prije dolaska Francuza na vlast	4
3.1. Prva Austrijska uprava	4
4. Francuska uprava u Dalmaciji	5
4.1.1. Maršal Marmont (1774.-1852.).....	6
4.1.2. Vincenzo Dandolo (1758.-1819.)	6
4.2. Prvo razdoblje francuske uprave (1806.-1809.)	7
4.3. Drugo razdoblje francuske uprave: Ilirske pokrajine (1809.-1813.)	8
5. Trogir pod francuskom upravom 1806.-1813.	9
5.1. Uređenje i čistoća grada	12
6. Privatni i društveni život Trogira	13
6.1. Stanovanje, izgled i opremljenost kuća.....	13
6.2. Prehrana.....	16
6.3. Odijevanje.....	17
6.4. Crkva	18
6.5. Kultura, glazba i zabava	19
6.5.1. Kazalište	19
6.5.2. Knjižnice	20
6.5.3. Glazba	21
6.5.4. Igre za zabavu	22
7. Gospodarstvo	22
7.1. Brodogradnja	23
7.2. Pomorska trgovina i ribolov	24
7.3. Poljoprivreda i šume	27
7.4. Školstvo	28
7.5. Zdravstvo.....	30
8. Graditeljstvo	32
8.1. Marmontov glorijet	32
8.2. Ceste.....	33
8.3. Stambena arhitektura.....	35

9. Kraj francuske uprave	36
10. Zaključak	36
11. Literatura	38
11.1. Internetski izvori	40
11.2. Popis ilustracija	40
Sažetak.....	41
Abstract	42

1. Uvod

Na prijelazu iz 18. u 19.st. u Dalmaciji su se, u nepunih dvadeset godina, izmijenile četiri uprave: mletačka, prva austrijska, francuska i druga austrijska uprava koje su promijenile sliku Dalmacije. Napoleonovim osvajanjem 1806. Jadranu je nametnuta nova dinamika koja je promijenila političko ozračje do tada tradicionalno dominirano od strane Mlečana, Habsburgovaca i Turaka. Francuska strategija koja je u svom planu obuhvaćala istočni Mediteran, posljedično mijenja i unutarnju dinamiku dalmatinskih gradova pa je i Trogir kao takav dijelio sudbinu cijele Dalmacije. Trogirom su Francuzi upravljali manje od 10 godina što je u usporedbi s mletačkom i drugom austrijskom upravom vrlo kratko razdoblje. Za to vrijeme pokušali su u gradu provesti promijene i poboljšati opći standard stanovništva. Pokrenuli su širok spektar društvenih reformi, modernizirali upravu i sudstvo, a obrazovanje približili srednjem staležu. Zahvaljujući školovanju grad se u budućnosti uzdizao na temelju svoje intelektualne elite. Osim toga, gradnjom cesta pospješuje se trgovina i gospodarstvo što se odražava i na boljem imovinskom stanju Trogirana. Stoga je francuska uprava bila u većoj mjeri korisna nego štetna iako su joj se mnogi odupirali, dok je samo uzak krug intelektualaca Francuze dočekao s odobravanjem.

Generalni providur Dandolo i vojni zapovjednik Marmont u najvećoj su mjeri pridonijeli napretku koji je ostvaren za vrijeme Francuza. Marmont je pokrenuo čišćenje i uređenje Trogira, a Dandolo gospodarske reforme i novine iz kojih saznajemo mnogo o gradu, a predstavljaju i početak hrvatskog nacionalnog buđenja.

S obzirom na to, kratkotrajna je francuska uprava uz neuspješne poduhvate postigla i dugoročne uspjehe čije posljedice uživamo i danas. Stoga u ovom radu iznosim sve promjene koje su Francuzi proveli u Trogiru i opću sliku njihove vladavine gradom kako bi se čitateljima otvorio pogled odozdo na povijesna zbivanja početka 19. stoljeća.

2. Opća povijest Trogira

Trogir spada u red jedinstvenih malih povijesnih gradskih cjelina Hrvatske obale kojem je srednjovjekovna jezgra s brojnim spomenicima ostala sačuvana do danas. Iako grad prapovijesnog nastanka, jedan je od najvrjednijih u kojem, za razliku od drugih naselja na obali, nije prestao život nakon gašenja antičke civilizacije.¹ Ono što krase Trogir jest njegova minijaturnost koja se očituje u opsegu ne većem od 750 koraka (otprilike 1,300 km). No i dalje je riječ o pravom urbanom naselju čija periferija omeđuje sve one potrebne i neophodne sadržaje koji razlikuju gradsko središte od sela.² Trogir je bio centar lokalnih crkvenih i političkih vlasti te je svoj najveći uspjeh doživio u srednjem vijeku, nakon čega slijedi razdoblje relativnog zaostajanja grada uslijed kojeg je sačuvan srednjovjekovni izgled.³ Grad se razvio na strateški važnom i prirodno zaštićenom mjestu (sl. 1). Stoga je bio pogodan da se na njemu podigne naselje. Smješten na srednjodalmatinskoj obali, na zapadnom ulazu u Kaštelanski, nekoć Salonitanski zaljev. Strateški pozicioniran u morskom tjesnacu između kopna i otoka Čiova. Na južnoj strani Trogir je od Čiova odvojen morem dok ga na sjevernoj strani od kopna odvaja močvarni plićak i jarak nerazjašnjenog nastanka. U usporedbi prirodnih puteva, Trogir nije tako dobro pozicioniran kao obližnja Salona, no ipak je kroz povijest vješto održavao trgovačke veze s bližim i daljim zaleđem. Prema navodima Pavla Andreisa iz 17. stoljeća, u samom je gradu živjelo dvije tisuće ljudi koji su glavninu svojih prihoda dobivali od vina dok je nestašica žita uzrokovala kopnenu trgovinu s Osmanskim carstvom i pomorsku trgovinu prema Apeninskom poluotoku gdje su se izvozili i stočarski proizvodi zaleđa, a kasniju povezanost Trogir je održavao procvatom brodogradnje.⁴

U Trogiru su se kroz povijest izmjenjivala razdoblja uprave Mlečana, Habsburgovaca, Francuza itd, stoga su se smjenjivali utjecaji koji su više ili manje pozitivno djelovali na gospodarstvo te društvene i socijalne prilike. Današnji ugled grada djelo je isprepletanja svih uprava, no ovaj će se rad temeljiti na razdoblju francuske vladavine od 1806. do 1813. godine. Slijedom rečenoga te da bi se što bolje iskazao utjecaj francuske trobojnice u Trogiru, potrebna je šira slika prethodnih uprava nad gradom.

¹ Grga Novak, *Prošlost Dalmacije II.*, Split: Marjan tisak, 2004., 17.

² Pavao Andreis, *Povijest grada Trogira*, Split: Čakavski sabor, 1978., 15.

³ Ivo Babić, *Trogir*, Trogir: Trogir tisak, 2005., str. 13.-14.

⁴ Isto, 14.

Slika 1. Satelitska snimka Trogira i neposredne okolice s naznačenim najvažnijim toponimima: 1. Žudika; 2. Dobrić; 3. Lokvice; 4. Soline; 5. Travarica; 6. Fortin; 7. Pasike; 8. Batarija; 9. Garanjinov vrtal; 10. Čiovo

2.1. Mletačka uprava nad gradom

Prije dolaska francuske uprave u Trogir, gradom se upravljalo iz Venecije koja je zastavu sv. Marka postavila još 1420. godine. Tako je Trogir za razliku, od sjevernih dijelova hrvatskog teritorija, od prve polovice 15. stoljeća dospio u sastav Mletačke Republike koja će njime upravljati sve do 1797.⁵

Venecija je čvrsto držala upravu grada u svojim rukama kao što je to činila i u ostalim gradovima pod svojim protektoratom. Trogir je, neupitno, u prvim godinama mletačke vlasti doživio najveći procvat. Grad je tada imao i svoj novac međutim Venecija je nastojala gospodarski iskoristiti grad što se odrazilo i na njegovom razvoju. Mlečani nisu vodili brigu o gradnji cesta ni o opismenjavanju stoga je povezanost grada s okolicom bila izuzetno slaba, a nisu postojale ni javne škole. Jedino su plemići bili podučavani latinskom i talijanskom jeziku. Nedvojbeno je činjenica da je mletačka uprava Dalmaciju, pa i Trogir, ostavila zapuštenom jer se Venecija još u 18. stoljeću povukla iz ulaganja, iscrpljena gradnjom utvrda. Ukoliko je bilo kakvih ulaganja utoliko su se ona usmjerila na korist glavnome gradu. Ne imajući to na umu, hrvatska historiografija ocijenila je njezinu sveukupnu upravu kao neodgovornu i nemarnu.⁶

⁵ Ivan Delalle, *Trogir: vodič po njegovoj historiji, umjetnosti i životu* (dalje: Trogir), Split: Ex libris, 2006., 40.

⁶ Fani Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća* (dalje: Svakidašnji život grada Trogira), Split: 2005., 10.-16.; Marko Trogrlić, Josip Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave (1806-

Mlečani su u Trogiru ipak proveli određene promjene s obzirom da su gradom upravljali 377 godina. Ono značajno što su napravili jest da su u tada napuštenom samostanu Sv. Lazara na Čiovu 1796., otvorili javnu školu. Isto tako važno, ako ne i od ključnog značaja za današnje viđenje grada, jest što su se Mlečani pobrinuli o izgradnji zidina, tvrđava, nastambi, kapelica, bunara itd. Prvotno se gradilo iz strateških razloga, a potom radi dokazivanja moći. No bilo kako bilo, zahvaljujući novoizgrađenom sustavu obrane, Osmanlije nikada nisu stupile unutar zidina grada.⁷ Ipak, ispostavilo se da najveća prijetnja nisu bile Osmanlije, već Napoleon i njegova osvajanja. Odjek Bastille uključio je istočnojadransku obalu u razdoblje duže od dva desetljeća izravnog i neizravnog sudjelovanja u europskim previranjima. Vrtlog zbivanja pokrenutih francuskom revolucijom 1789. Dalmacija i Trogir (osim Dubrovačke Republike) dočekali su potpuno demoralizirani i zapostavljeni te se skoro četiri stoljeća duga vladavina, koja je korjenito izmijenila temelje dalmatinskog političkog i društvenog života, bližila kraju.⁸

3. Pregled povijesnih prilika u Dalmaciji prije dolaska Francuza na vlast

Promjeni vladara Dalmacije prethodio je francusko-austrijski sukob uslijed kojeg je 18. travnja 1797. potpisan preliminarni mir u Leobenu. Dogovorom iz sjeverne Štajerske Francuzi su dobili područje Austrijske Nizozemske i Lombardiju, dvije najbogatije i najrazvijenije zemlje kojima se upravljalo iz Beča. Bio je to veliki gubitak za Habsburgovce koji su zauzvrat dobili dio mletačke Terraferme: Istru, Kvarnersko otočje i Dalmaciju, a budući da se ovim dogovorom Napoleon obvezao ustupiti mletačkoj teritoriji, on ga je 12. svibnja 1799. i osvojio. Padom Mletačke Republike prestala je i njezina vladavina Hrvatskim primorjem, kamo uskoro stiže car Franjo I.⁹

3.1. Prva Austrijska uprava

Uskoro je rat Prve koalicije definitivno okončan. U noći 17. listopada 1797. sklopljen je mir u Campoformiju. Mir je bio svojevrsna preinaka preliminarnih odredbi postignutih u

1813.), Problemi i interpretacije", u: Nenad Cambi (ur.), *Dalmacija za francuske uprave (1806.-1813.)*, Split: Književni krug, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta, 2011., 8.

⁷ I. Delalle, *Trogir*, nav. dj., 43.-45.; F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 22.

⁸ Frano Baras, *Francuzi u Dalmaciji*, Split: Alliance francaise de Split, 2002., 19.

⁹ Slaven Bertoša, "Leobenski preliminarni mir", *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1535>; <https://www.britannica.com/topic/Peace-of-Leoben>

Leobenu, a za Dalmaciju on je imao veliko značenje jer se ona tada definitivno nalazi u sastavu Habsburške monarhije.¹⁰ Nova vlast dočekanja je s entuzijazmom i nadom za ponovno ujedinjenje s Hrvatskom. Međutim, očekivanja koja su Dalmatinci gajili temeljem hrvatskog državnog prava neće se ostvariti jer car nije želio jačati Hrvatsku te je Bečki dvor Dalmaciju, kao posebnu upravnu jedinicu, svrstao u red svojih nasljednih zemalja i time zadržao skoro sve zatečene mletačke uredbe. Ovo prijelazno razdoblje i kratkotrajna vladavina Austrijanaca pokazali su nestabilnost Dalmacije po pitanju uprave što su Francuzi svojom organizacijom pokušali promijeniti.¹¹

4. Francuska uprava u Dalmaciji

Pobjedom kod Austerlitz Napoleone je završio rat treće koalicije u svoju korist te 26. prosinca 1805. s Austrijom sklopio Požunski mir. Francuska je tada od cara Franje dobila cijelu istočnojadransku obalu, osim Dubrovačke Republike. Stoga je Dalmacija, nakon kraće austrijske uprave, pripala Francuzima.¹² Napoleon je u novoosvojenom području vidio veliku stratešku važnost jer je dolaskom u Dalmaciju mogao neometano graditi veze s Levantom.¹³

Talijanski potkralj imenovao je 28. travnja 1806. Vicenza Dandolo za civilnog namjesnika s naslovom generalnog providura, a na mjesto vojnog zapovjednika Dalmacije Napoleon je 12. lipnja 1806. postavio generala Augustea Marmonta.¹⁴ Obojica su bila koristoljubiva i ambiciozna dok su im zadaće bile drugačije. Marmont se zalagao za rješenje vojno-političkih problema, urbanizaciju i izgradnju cesta te je shvatio da Dalmatinci nerado prihvaćaju talijanizaciju. Dok je Dandolo, naprotiv, nastojao unaprijediti prosvjetiteljstvo i privredu, odnosno potalijančiti nekadašnju mletačku pokrajinu dovodeći u civilnu upravu svoje ljude iz Italije.¹⁵

¹⁰ "Campofornio" : u *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=10616>

¹¹ M. Trogrlić, J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave (1806-1813.), Problemi i interpretacije". u: Cambi (ur.), *Dalmacija za francuske uprave (1806.-1813.)*, 8.

¹² Vesna Čučić, "Rusko-crnogorska opsada Dubrovnika godine 1806.". u: Franjo Šanjek (ur.) *Hrvati i Ilirske pokrajine: (1809.-1813.)*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2010., 72.

¹³ F. Baras, *Francuzi u Dalmaciji*, nav. dj., 22.

¹⁴ Grga Novak, *Povijest Splita*, Split: Škuna, 2005., 47.

¹⁵ Isto, 46.-47.

4.1.1. Maršal Marmont (1774.–1852.)

Auguste Marmont bio je vojni zapovjednik Dalmacije, dobar diplomat i izvrstan organizator željan slave, podrijetlom iz vojničke obitelji nižeg plemstva. Zbog svoje osobnosti omiljen među vojnicima, iako mlad general, za sobom je nizao redom uspjehe koje je nastavio postizati i u Dalmaciji. Svojom hrabrošću i znanjem, ali isto tako nemirnim duhom, poticao je napredak autohtonog stanovništva ne prezajući pred civilnim namjesnikom Dandolom.¹⁶ Spor između dvojice predstavnika režima zapravo personificira sukob između građanske i vojne kulture, odnosno civilne uprave i vojnog režima.¹⁷ U vrijeme kada nije ratovao osobitu je pažnju posvetio izgradnji cesta stoga je njegov trud, potaknut iz vojno-strateškom razloga, bio od presudne važnosti jer je pridonio ukupnom gospodarskom boljitku Dalmacije i njezinom povezivanju sa zaleđem. Pobrinuo se i o urbanističkom uređenju te sanaciji Trogira i Splita gdje je paradoksalno naredio rušenje bedema i utvrda kako bi spriječio neprijateljsko zauzimanje gradova koje je potom iz temelja uljepšao.¹⁸ Bez obzira na uljepšanje gradova, u *Memoarima* navodi kako se živi u bijedi pa na tom tragu otvara nove liceje, gradi kazališta, okuplja intelektualce. Pod njegovom upravom izgrađeni su i spomenici¹⁹ u znak zahvalnosti Francuskoj koji i dan danas svjedoče francuskoj upravi.²⁰²¹

4.1.2. Vincenzo Dandolo (1758.-1819.)

Vincenzo Dandolo, generalni providur Dalmacije za vrijeme francuske uprave, prema Grgi Novaku, bio je čestit čovjek neosporno pravedna i učena duha, pun ambicije, uz istovremeno autoritarnu narav.²² Potekao je iz naroda i istakao se ne samo na političkom i društvenom planu, već i na znanstvenom.²³

Budući da je Kontinentalna blokada u Dalmaciji utjecala na profrancuski režim kojeg je predvodio Dandolo, a on nije imao pravo glasa u vojnim poslovima, morao je nekako pridobiti lokalno stanovništvo na suradnju. Stoga je od trenutka preuzimanja dužnosti krenuo s temeljitim radom i uvođenjem liberalnih reformi.²⁴ Obilazio je gradove i upoznao se sa svim

¹⁶ Vidi Auguste Marmont, *Memoari*, (priredio Frano Baras), Split: Logos, 1984, 11.-13.

¹⁷ M. Trogrlić, J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave", nav. čl., 13.

¹⁸ Duško Kečkemet, *Prošlost Splita*, Split: Marjan tisak, 2002., str. 128-129.

¹⁹ Glorijet na Poljani sv. Mihovila na zapadnom dijelu Trogira podignut 1808., spomenik maršalu Marmontu podignutog 1809. u Makarskoj itd. Vidi. Stanko Piplović, "Graditeljstvo u Dalmaciji za francuske uprave", *Adrias*, Zagreb, 2012., br. 18, 83.-96.

²⁰ Vidi A. Marmont, *Memoari*, nav. dj., 13.-57.

²¹ M. Trogrlić, J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave", nav. čl., 15.-16.

²² G. Novak, *Povijest Splita*, nav. dj., 45.

²³ D. Kečkemet, *Prošlost Splita*, nav. dj., 126.

²⁴ M. Trogrlić, J. Vrandečić, "French rule in Dalmatia", nav. čl., 264.-276.

sferama javnog života, a među prvim je posjetio i Trogir.²⁵ Premda je bio mletački demokrat i talijanizaciju Dalmacije držao za konačan motiv svojih prosvjetiteljskih napora, zaslužan je za pokretanje prvih dalmatinskih novina i istovremeno prvih novina koje se tiskaju na hrvatskom jeziku, *Kraglski Dalmatin - Il Regio Dalmata*, i njima pridonio početcima hrvatskog nacionalnog buđenja.²⁶ Dandolo je u *Kraglskom Dalmatinu* skrenuo pozornost na sve blagodati Dalmacije koje bi se trebale bolje iskoristiti kao što su poljoprivreda, ribarstvo i rudarstvo.²⁷ Težio je autarkičnom gospodarstvu utemeljenom na poljoprivredi, izradi obrtničkih predmeta i njihovoj eksploataciji Carstvom. Shodno tome, s ciljem unaprjeđenja trgovine, osnovao je trgovačke komore, organizirao sajmove i umanjio unutarnju carinu čime su pozitivni rezultati bili neizbježni. Osobita pozornost usmjerena je na iskorištavanje solana što je udvostručilo godišnje prihode i rashode u odnosu na prvu austrijsku upravu.²⁸ Poticao je i gradnju lokalnih cesta dok su veće ceste bile van njegovog područja djelovanja. Pomoću cesta je uredio i redovitu poštu koja je povezivala Dalmaciju sa svijetom, a osim toga, veliku brigu posvetio je školama, kojih po njegovom dolasku gotovo da i nije bilo. Uz sve nedaće koje je manipulirani narod priređivao Francuzima, navedenim je radom, Dandolo nastojao unaprijediti Dalmaciju i cjelokupno društvo.²⁹

4.2. Prvo razdoblje francuske uprave (1806.-1809.)

U prvom razdoblju francuske uprave (1806.-1809.) Dalmacija je priključena Talijanskom kraljevstvu pod vodstvom potkralja Eugènea de Beauharnaisa.³⁰ Nova francuska uprava je za uspavane Dalmatince bila munjevit skok na geopolitičku paradigmu modernog društva. Cijela je pokrajina bila podložena vrhovnoj upravi generalnog providura s ovlastima nad odjelima za financije, pravosuđe, unutarnje i vojne poslove, školstvo i računovodstvo. Osim toga, organizirana su i četiri okruga: zadarsko, šibensko, splitsko i makarsko pod upravom delegata. Okružja su se zatim dijelila na kantone (kotare) kojima su upravljali poddelegati, a manje upravne jedinice bile su općine s načelnikom na čelu. Selima su upravljale starješine.³¹

²⁵ I. Dellale, *Trogir*, nav. dj., 54.

²⁶ Ivo Goldstein, *Povijest*, Zagreb: Europapress holding, 2007., 230.

²⁷ G. Novak, *Povijest Splita*, nav. dj., 49.

²⁸ M. Trogrlić, J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske", nav. čl., 15.

²⁹ G. Novak, *Povijest Splita*, nav. dj., 50.

³⁰ F. Baras, *Francuzi u Dalmaciji*, nav. dj., 22.

³¹ G. Novak, *Povijest Splita*, nav. dj., 48.-49.

U duhu novog vremena, Dalmacija je dobila svog ministra u Milanu, a Napoleon je uveo Civilni zakonik, ukinuo fideikomis i Grimanijev zakon te proglasio načela Konkordata.³² Ukidanjem Grimanijeva zakona otvorilo se tržište zemljoposjeda čime je veliki dio seljaka Zagore i formalno ostao bez zemlje te bio primoran na emigraciju. Francuska uprava je zanemarivala problem seljaka jer su ipak dalmatinski plemići frankofili bili ti koji su promicali pokret i novu upravu. No, uz to, Francuzi su proveli unapređenja privrede, isušavanja močvarnog tla, pošumljavanje, a osnivaju se i novi mlinovi, kovačnice, pilane kao i industrijski pogoni. Međutim, vojna je snaga bila bitnija od ideologije. Stoga su Francuzi bili primorani privući mase preko utjecaja oltara. Ali, osim u narodu otpor je iskazala i nesklona Crkva.³³ Uz to porezi, represije i novačenje u vojsku teško su pogađali domaće stanovništvo za koje Marmont u svojim *Memoarima* navodi: "Dalmatinci su nas primili rado i dobrodušno, ali ubrzo promijenise raspoloženje. Nezadovoljstvo koje se u ovo vrijeme već uveliko osjećalo poraste i kasnije prijeđe u pobunu."³⁴ Francuzi su osim lokalnih sukoba spriječili i austrijsku vojsku koja je pod zapovjedništvom generala Petra Kneževića 1809. započela okupaciju Dalmacije. Po završetku spora uslijedilo je drugo razdoblje francuske uprave Dalmacijom.³⁵

4.3. Drugo razdoblje francuske uprave: Ilirske pokrajine (1809.-1813.)

Opsadno stanje zaključeno je Schönbrunnskim mirom potpisanim 14. listopada 1809. nakon kojeg nastupa drugo razdoblje francuske uprave u Dalmaciji. Francuzi su osigurali Dubrovačko područje i Dalmaciju, ali i bansku Hrvatsku, cijelu Istru te dio Koruške i Kranjsku. Na pripojenom području Napoleon je osnovao Ilirske pokrajine s glavnim središtem u Ljubljani i maršalom Marmontom na čelu. Dekretom iz 15. travnja 1811. konačno je definirano uređenje Ilirije koja je podijeljena na sedam pokrajina s tim da je šest civilnih (Dubrovnik, Dalmacija, Istra, civilna Hrvatska, Kranjska i Koruška) i jedna vojna pokrajina (Vojna Hrvatska).³⁶

Prema konačnom uređenju, civilne pokrajine Ilirije, dijelile su se kao i prije na okruge, okruzi na kantone, a kantoni na općine. Organizacija je u Dalmaciji bila podijeljena na pet

³² F. Baras, *Francuzi u Dalmaciji*, nav. dj., 22.

³³ M. Trogrlić, i J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave", nav. čl., 13.-15.

³⁴ A. Marmont, *Memoari*, nav. dj., 56.

³⁵ Tamara Šarić-Šušak, "Kraljevska poddelegacija vlade u Splitu 1811. – 1816.", *Kulturna baština*, br. 34, 2007., 102.

³⁶ Isto.

okruga; Zadar, Šibenik, Split, Makarska i Hvar. Zbog strateškog položaja Zadar je ostao političko i administrativno središte Dalmacije. Vlast u svim civilnim pokrajinama imao je intendant koji je odgovarao jedino vrhovnom namjesniku u Ljubljani. Od njega je dobivao zapovijedi, a bio je nadležan za sve djelatnosti u pokrajini. Rougier de La Bergerie bio je prvi intendant pokrajine Dalmacije, a ovisno o priređenosti Francuzima u ustanovama intendature mogli su biti zaposleni i domaći službenici.³⁷ U Dalmaciji je uvedeno i novo uređenje sudstva koje čini mreža sudova od pomirbenog, prvostupanjskog, prizivnog, revizijskog i trgovačkog suda.³⁸ Dekretom je odlučeno i da kotari postaju teritorijalne jedinice pa tako Trogir, kao kotar (kanton) splitskog okružja po uspostavi nove organizacije, više nema posebnu upravu, već predstavlja teritorijalnu jedinicu.³⁹

Ipak, razdoblje Ilirskih provincija jedno je od najmanje istraženih područja povijesti Dalmacije. Međutim, historiografska tradicija je na temelju dosadašnjih radova o francuskoj upravi, procijenila da je u to vrijeme Dalmacija pretrpjela popriličnu ljudsku i materijalnu žrtvu kojoj nije svjedočila još od osmanskih navala. No, uz to, Francuzi su ipak proveli i modernizaciju uprave, školstva, sudstva te prometnica.⁴⁰ S obzirom na rečeno, Trogir je bio umnogome iscrpljen, ali i unaprijeđen.

5. Trogir pod francuskom upravom 1806.-1813.

Trogir je na početku 19. stoljeća dijelio sudbinu cijele Dalmacije koja je 1806. potpala pod francusku upravu. Prvi službeni posjet nove vlasti Trogir je dočekaio 9. rujna iste godine, kada je Dandolo svečano ugostio tadašnji gradski načelnik Koriolan Comoli, biskup Pinelli i dio naroda. Poslije je kako su izvještavale novine, generalni providur više puta posjećivao grad. Ploveći prema Šibeniku njegov se brod zbog nevrjemenja morao skloniti u trogirsku luku, no osim spletom okolnosti Dandolo je u gradu boravio i drugim prilikama, nastojeći riješiti goruće probleme.⁴¹

Pučko, težačko stanovništvo s neodobravanjem je ispratilo dolazak Francuza, dok je dio plemstva prihvatio njihove slobodoumne ideje i promjene kojima su nastojali pomoći

³⁷ Isto, 103.

³⁸ Ivana Burić, *Kraljevska poddelegacija vlade u Trogiru 1907.-1909.*, sumarni inventar Državni arhiv u Zadru, Zadar, 2016., 4

³⁹ M. Trogrlić, J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave", nav. čl., 8.-13.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 22.-23.

gradu. Dio svećenstva je istovremeno veličalo Napoleona ne bi li potakao narod da se bori unutar dalmatinskih četa. S druge strane, Crkva se našla u nezavidnom položaju jer su francuski vojnici prisvojili samostan Sv. Dominika i od njega napravili svoju bazu.⁴² Doduše, francuska je uprava uz sva negodovanja pokušala osuvremeniti gospodarstvo i prosvjetu uz organizaciju vlasti prilagođenu svojem modelu uprave. Prema podjeli na okružja, kotare i općine, Trogir je postao kotar s poddelegatom (vicedelegatom) na čelu. 1. siječnja 1807. poddelegat je kao glavni čovjek upravnog organa Kraljevske poddelegacija vlade u Trogiru započeo svoje djelovanje. Budući da je to bila visoka funkcija, nju je mogao obavljati samo čovjek od povjerenja, a imenovao ga je generalni providur. Poddelegat je imao sve ovlasti u upravi, gospodarstvu i ostalim tijelima unutar kotara te je trebao raditi na boljitku zajednice, istovremeno podređen delegatu splitskog okruga. Spisi poddelegacije vlade u Trogiru fragmentarno su sačuvani za prve četiri godine djelovanja, dok je gradivo posljednje dvije godine zagubljeno.⁴³ U gradu je djelovao i pomirbeni na kojem se 1807. spominje sudac mira Franjo Rosinjoli. Sud je djelovao pri kaznenim i građanskim sporovima, dok su se veći slučajevi slali višim sudovima.⁴⁴ Zabilježeno je da je trogirski kotar 1807. okupljao 18 543 stanovnika na području Trogira, Marine, Lečevice i Bristivice. Njoj podređenu općinu Trogir činila su devet naselja; Trogir, Seget, Okrug, Žedno, Arbanija, Čiovo, Slatine, Kaštel Štafilčić i Kaštel Stari.⁴⁵

Među promjenama koje su Francuzi uveli, svakako je jedna od najznačajnijih tiskanje novina *Kraglski Dalmatin*. U Trogir je stizalo 40, a u okolicu po 43 primjerka.⁴⁶ Iz *Kraglskog Dalmatina* saznajemo da su bez obzira na neodobravanje, Francuzi diljem zemlje svečano dočekani. No ukoliko bi pratili samo novinska izvješća dobili bi krivi dojam jer su Francuzi koliko god svečano dočekani, u gradu ipak prouzrokovali nemir među stanovništvom. Jedno takvo izvješće bilježi i događanja u Trogiru, gdje žitelji organiziraju veselja u čast Napoleona i francuske uprave.⁴⁷ : "Na jednu takvu vijest 23. XI. 1806. godine u gradu se narod veseli, zvona zvone, puca se iz topova a na trgu se jede i pije – kruh i vino. Bilježi se da je 1807. svečanom pjevanom misom..., uz narodno veselje, proslavljen dan ulaska francuske vojske u Trogir, Split i Skradin. Osobito je svečano obilježen Tilsitski mir 7. VII. te nadolazeći

⁴² Isto, 23.

⁴³ I. Burić, "Kraljevska poddelegacija vlade u Trogiru", nav. čl., 3.-8.

⁴⁴ Fani Celio Cega, "Trogir u izvješćima Kraglskog Dalmatina", *Vartal*, Trogir, sv. 4, 1995., br. 1/2, 7.

⁴⁵ I. Burić, "Kraljevska poddelegacija vlade u Trogiru", nav. čl., 3.-6.

⁴⁶ Fani Celio Cega, "Utjecaji francuske uprave na Trogir", u: Nenad Cambi (ur.), *Dalmacija za francuske uprave (1806.-1813.)*, Split, 2011., 252.

⁴⁷ Tihomil Maštrović (ur.), *Kraljski Dalmatin = Il Regio Dalmata: 1806.-1810.*, Zagreb: Erasmus naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica; Zadar: Sveučilište u Zadru, sv. 2., 2007., 12/1807.; Isto, 36/1807.

Napoleonov rođendan 15. VIII. iste godine."⁴⁸ Grad je tom prigodom raskošno ukrašen, a slavlje je započelo od ranog jutra, po dolasku Zagoraca i stanovnika okolice. U luci se odvijala regata, a na trgu se pjevalo i plesalo. Istovremeno su se građanima, po zaslugama, dijelile zahvalnice za iskazanu lojalnost u najopasnijim trenucima nove uprave. Ne bi li se ispravila i nadoknadila nanesen nepravda, Crkvi je, također, 10. prosinca 1806. uručena zahvalnica. Prema izvješćima *Kraglskog Dalmatina* tim su potezom Francuzi sve više stjecali naklonost Crkve i puka.⁴⁹

Isto tako, Dandolo je po uspješnoj konsolidaciji vlasti u znak zahvalnosti odanim plemićkim frankofilima dodjelo istaknute službe po Dalmaciji i u samom gradu.⁵⁰ Trogiraniin Dominik Garagnin⁵¹ imenovan je na dužnost glavnog upravitelja za Dubrovnik i Boku kotorsku od 15. ožujka 1808. do 5. srpnja 1811., dok je njegov brat Ivan Luka Garagnin određen za općinskog odbornika u Centralnoj komisiji u Zadru. Zatim je pukovnik Celio Cega služio na Hvaru, a jedan predstavnik iz obitelji Gavala u Makarskoj, dočim je za odbornika u Trogiru postavljen Špiro Paitoni. Trogirani su sudjelovali na raznim svečanostima, održanim u Dalmaciji, ali i u ostatku kraljevine. Tako su dio deputacije, koja je u Zadru prisustvovala Marmontovom odlikovanju za hercega dubrovačkog, bili Ivan Luka Garagnin i Ivan Casotti. Isto je tako trogirski načelnik Casotti sudjelovao u dalmatinskoj delegaciji koja je svjedočila Marmontovom imenovanju za guvernera Ilirskih provincija.⁵²

Uz to najveće priznanje za Trogirane i dokaz važnosti plemića za francusku upravu pokazuje činjenica da je Ivan Luka Garagnin bio predvodnik poslanstva koje se poklonilo potkralju Beauharnaisu i caru Napoleonu u Parizu. Zajedno s Garagninom u Pariz su išli Ivan Krstitelje Statiko, Roko Carioni i Josip Posedarski što potvrđuje pismo pristiglo iz Pariza u Zadar 13. kolovoza 1806. Svrha poslanstva bila je posvjedočiti o privrženosti Dalmatinaca Napoleonu. Nakon kratkog govora o odanosti sunarodnjaka, Garagnina je Napoleon odlikovao

⁴⁸ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 24.

⁴⁹ Ista, "Utjecaji francuske uprave na Trogir", nav. čl., 254.

⁵⁰ Ista, "Trogir u izvješćima Kraglskog Dalmatina", nav. čl., 8.

⁵¹ Obitelj Garagnin bila je jedna od bogatijih i moćnih obitelji Trogira, pogotovo krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Garagnini u Trogir dolaze polovicom 17. stoljeća kada se u gradu javlja Ivan Garagnin, trgovac iz Venecije. Ubrzo su se uključili u gospodarski život grada; ubrajaju se među najjače brodovlasnike u gradu, a uz trgovinu bili su i vlasnici rudnika željeza, talionica i kovačnice. Na takvoj materijalnoj osnovi, pripadnici obitelji obrazovali su se i bavili znanošću. Stoga, 1773. dobivaju plemstvo Plemićkog vijeća Trogira, koje potvrđuje i austrijski car. Prvi poznati intelektualac u obitelji bio je Ivan Luka (1722.-1783.), a njegova dva nećaka dodatno su proslavila obitelj. Sinovi Katarine Garagnin, Dominik (1761.-1848.) i brat mu Ivan Luka (1764.-1841.). Usp.. Ista, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. čl., 37.-43.

⁵² Isto, 24.-25.

ordenom Željezne krune. *Kraglski Dalmatin* je u tri broja izvijestio o putovanju poslanstva, što prikazuje iznimnu važnost tog događaja.⁵³

Iz navedenog se može reći da su braća Garagnin značajni predstavnici trogirskog plemstva, koji su se iskazali, ne samo radom u službi Francuza, nego i svojim spisima pomoću kojih upoznajemo svakodnevicu Trogira.⁵⁴ Njihovu važnost podupire i činjenica da su nakon Dandoloove smjene 19. siječnja 1810. i dalje obnašali važne službe. Po imenovanju Marmonta na mjesto generalnog providura Ilirskih provincija braća Garagnin postaju njegova produžena ruka u Trogiru gdje aktivno potiču razvoj poljoprivrede i školstva.⁵⁵

5.1. Uređenje i čistoća grada

Prije dolaska francuske uprave, Trogir nije nudio građanima osnovne životne potrebe, barem što se tiče uređenja i čistoće grada. Malarija i loše higijenske prilike uzrokovale su nepovoljnu zdravstvenu sliku stanovnika Trogira, a problem grada bila je rasvjeta te sigurnost na ulicama. Po dolasku francuske uprave, najprije su se zbog higijenskih, kao i zbog estetskih razloga, počeli rušiti gradski bedemi. Na njihovom mjestu Marmont je zapovjedio uređenje šetališta i perivoja. Gradska je čistoća tada bila iznimno bitna. Svaki je stanovnik, na zvuk zvona, morao dva puta dnevno počistiti pred svojom kućom. Potom bi komandant striktno nadgledao čistoću grada kada bi svako jutro u pratnji vojnika pregledavao ulice. U slučaju ne pridržavanja propisa, građanima bi uručio novčanu kaznu čija su sredstva odlazila u korist vojničkog fonda kako je u to vrijeme u gradu bio smješten 5. laki puk.⁵⁶

Po dolasku Francuza, grad je imao rasvjetu u obliku fenjera, ali se i dalje radilo na boljem osvjetljenju ulica kako bi se povećala sigurnost grada. Isto tako su iz unutrašnjosti grada uklonjene su sve mesnice koje su se potom izgradile na obali. Osnovana je Centralna komisija na čelu s Ivanom Lukom Garagninom kako bi se odgovornije gospodarilo vodom. Na tom tragu, posebna se pozornost posvećivala komunalnim objektima. Veliki bunar na Ošljaku više se nije mogao koristiti za pranje rublja, već samo za napajanje stoke, a ubrzo su isušene sve močvare i bare na kopnenom dijelu grada, preciznije rečeno u Solinama i na Travarici. S tim potezom Francuzi su umnogome pomogli u sprječavanju malarije koja je bila veliki uzročnik

⁵³ Isto, 25.; I. Delalle, *Trogir*, nav. dj., 57.

⁵⁴ F. Celio Cega, "Utjecaji francuske uprave na Trogir", nav. čl., 259.-271.

⁵⁵ Ista, "Isječci iz trogirске svakodnevnice u doba klasicizma", *Adrias*, Zagreb, 2012. br.18, 104.

⁵⁶ Isto.

smrti.⁵⁷ Osim toga, Francuzi su vodili i statistiku u kojoj su bilježili broj rođenih, umrlih i vjenčanih. Prema tome 1808. je u gradu zabilježeno 701 rođeni, 417 umrlih te 164 vjenčanih.⁵⁸ Uvođenjem navedenih promjena francuska je uprava povećala sveukupnu funkcionalnost, sigurnost i higijenske uvijete grada.

6. Privatni i društveni život Trogira

Privatni i društveni život, važna su komponenta svakodnevnice grada, pa tako i grada Trogira. Zabava je Trogiranima u 19. stoljeću predstavljala odmor od svakodnevnice. Stoga su se priređivali plesovi, slavlja, kazališne predstave i koncerti. Na otvorenom su se odvijale regate te se igralo na balote, a u kućama se organiziraju kartaške i druge hazardne igre. Stanovanje, odijevanje, prehrana, kao i kulturni životu uvelike je ovisio o statusu i prihodima Trogirana. Za Napoleonova vremena, stanovništvo je izjednačeno u pravima i dužnostima prema državi, ali su trogirski plemići zadržali svoj ugled jer se francuska uprava oslanjala na elitu, koju su činili uglavnom oni. Osim toga, unatoč promjenama vlasti na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće, društvene promjene nisu se tako brzo događale. No, dolazi do razvoja građanskog društva, a s time i do promjena vlasti i moći. S obzirom na to mijenja se i smjer modnih trendova, kada se barokna raskošnost i kićenost zamjenjuje jednostavnošću.⁵⁹

6.1. Stanovanje, izgled i opremljenost kuća

Izgled i opremljenost kuća odražavao je ekonomsku moć i ugled njenih stanara. U Trogiru su se početkom 19. stoljeća bogato opremljene kuće većinom nalazile u istočnom dijelu grada, a one siromašnije na zapadnom. Najviše se saznanja veže za kuću obitelji Garagnin. Budući da se radi o plemićkoj kući, ona je bila raskošno uređena. Izgled kuće obnovljene u drugoj polovini 18. stoljeća poznat je na temelju nacрта koji se nalaze u Muzeju grada Trogira (sl. 2). Također se na temelju tih nacрта pretpostavlja da je kuća u kojoj su živjeli za vrijeme francuske uprave izgledala isto kao i danas, dok je namjena prostorija kuće bila je nešto drugačija nego danas, ali je njezin raspored ostao isti.⁶⁰

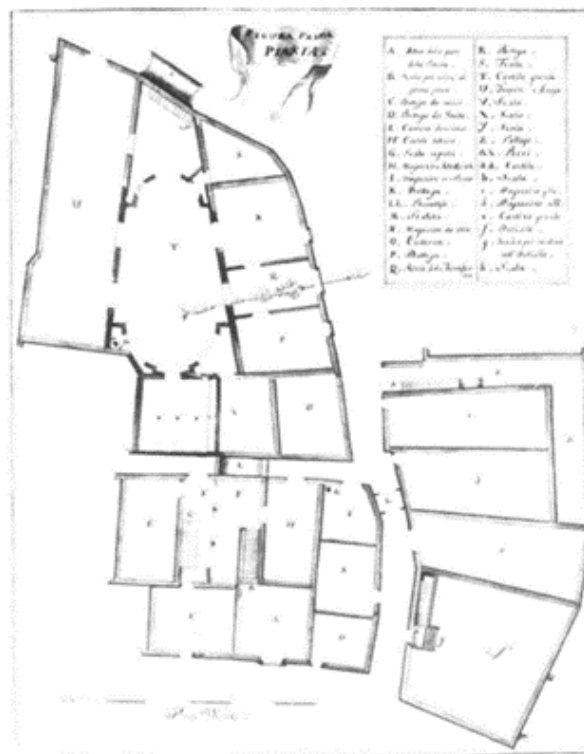
⁵⁷ Stanko Piplović, *Graditeljstvo Trogira u 19. stoljeću*, Split, 1996., 11.-12.; F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 25. Usp. I. Delalle, *Trogir*, nav. dj., 54.-55.

⁵⁸ F. Celio Cega, "Trogir u izvješćima Kraglškog Dalmatina" nav. čl., 12.

⁵⁹ Ista, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 201.-205.; I. Goldstein, *Povijest*, nav. dj., 230.-231.

⁶⁰ Fani Celio Cega, "Manji graditeljski zahvati i preinake na kućama obitelji Garagnin u Trogiru tijekom XVIII. stoljeća." *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 38, 1999., br. 1, 339.-363.

Bila je to kuća nepravilna izgleda, čiju je nadvratnicu glavnog sjevernog ulaza krasio Garagninov grb. Desno i lijevo od ulaza (Q) bile su trgovine (R, danas muzejski ured i P, danas knjižara). No, ona desno od ulaza se prenamijenila u skladište ulja, što potvrđuju arheološka istraživanja iz 1986. Kuća je u prizemlju imala sjenik (S), cisternu (O) i još jedno skladište za ulje (N) te manju staju (M), a gospodarski dio nalazio se preko puta kuće i služio je kao vinski podrum (U) uz koji se nalazio kokošinjac (Z). Veliko dvorište (T) koje je dijelilo stambeni i gospodarski prostor bilo je drugačije nego danas, a jedino arheološka istraživanja mogu razjasniti njegov prijašnji izgled.⁶¹

Slika 2. Nacrt kuće Garagnin- namjena po prostorima, Muzej grada Trogira

O opremljenosti njihove kuće u Trogiru saznajemo iz imovinskog inventara sastavljenog nakon zbivanja iz 1797. kada im je dio inventara otuđen. Inventar popisuje imovinu koja je vraćena obitelji Garagnin, stoga se otprilike zna kako je kuća izgledala za vrijeme francuske uprave i što su od inventara imali. Kuće su u vrijeme francuske uprave i dalje imale srednjovjekovni raspored prostorija. Prvi kat je bio reprezentativan, na drugom su se nalazile spavaće sobe, dok je kuhinja bila u potkrovlju zajedno sa spremištima. Kuća obitelji

⁶¹ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 50.-52.; Ista, "Manji graditeljski zahvati i preinake na kućama obitelji Garagnin u Trogiru tijekom XVIII. stoljeća.", nav. čl., 347.-356.

Garagnin obilovala je spremištima gdje su se nalazili predmeti koji se ne upotrebljavaju svaki dan. U kuhinji se nalazilo mnogo posuđa karakterističnih za ugledne kuće. Svaka je prostorija imala mali stolić sa sjedalicama i škrinje, od kojih su neke služile kao kovčezi, a neke za odlaganje odjeće i posteljine. Sobe su bile raskošno ukrašene tapetama i slikama vjerske i povijesne tematike. U spavaćoj sobi Katarine Garagnin uz krevet i noćni ormarić, nalazio se i toaletni stolić s ogledalom i priborom za češljanje. Prozore su krasile čipkane zavjese, a krevet je imao drveni madrac i prekrivač uz dva grijača posteljine. U blagovaonici se također nalazio pribor za jelo i namještaj namijenjen blagovanju. Postojala je soba namijenjena portretima i soba za primanje ukrašena žuto zlatnim detaljima. Garagnini su uz bogatu knjižnicu posjedovali i zbirku oružja koja se nalazila u posebnoj sobi, a kuća je imala i kapelicu te svog kapelana.⁶²

Za nabavu kućnog inventara presudna je bila trgovina sa Venecijom. Bez obzira na upravu gradom trogirski su plemići svoje kuće opremali namještajem uvezenim iz Venecije ili po narudžbi venecijanskih stolara, dok su ga pučani manje kupovali jer nisu imali kupovnu moć. Inventar kuće pučana bio je skroman i najčešće napravljen iz kućne radinosti, a razlika se vidi prilikom uvida u standardni komad namještaja kao što su sjedalice i naslonjači. Plemići su u svakoj prostoriji kuće imali po nekoliko sjedalica i naslonjača presvučenih tkaninom, dok si pučani to nisu mogli priuštiti. Ipak komode i škrinje bile su čest komad namještaja svih trogirskih kuća, od plemićkih do građanskih i pučkih, ali su se opet razlikovale u izradi i kvaliteti.⁶³ O životu na istočnom, bogatom dijelu grada mnogo se više zna. Kuća imućne obitelji Lubin bila je dobro opremljena, ali ipak skromnije od one Garagnina. Lubini za razliku od Garagnina nisu imali kuharicu i brojnu posluđu koja im je služila, već je gospodarica kuće kuhala, a jedna pomoćnica posluživala. Isto tako, s obzirom na stanovanje imućnijih građana, kuća trgovca Ivana Picinija bila je mnogo oskudnije opremljena. Dočim se izgled kuća na zapadnom dijelu grada, na Pasikama, gdje su živjeli pučani ne može točno rekonstruirati s obzirom da su kasnije intervencije na objektima uništile njihov izvorni izgled. Međutim zna se da je život na Pasikama bio mnogo jednostavniji, kuće su uglavnom bile kamene prizemnice čiji su se stanari pretežno bavili obradom zemlje te ribarstvom. Ono čime su se hranili i što su odijevali, umnogome je ovisilo upravo o njihovom zaposlenju i imovinskoj moći, a takav slučaj bio je i u vrijeme francuske uprave.⁶⁴

⁶² F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 50.-95.

⁶³ Isto, 78.-93.

⁶⁴ Isto, 93.-94.

6.2. Prehrana

Prehrana i odijevanje, kao i stanovanje, ukazivali su na socijalni status Trogirana. Kako se početkom 19. st. u gradu živjelo pretežno od poljoprivrede, ribarstva i stočarstva, tako se prema tome regulirala i ishrana. Istovremeno se odijevalo po uzoru na talijansku i francusku modnu u onolikoj mjeri u kolikoj su to financije dopuštale. U poljima okolice grada uzgajale su se već ustaljene kulture. Od raznih vrsta žitarica, preko voća, povrća, maslina, vinove loze itd. Stanovnici su se između ostalog bavili i pčelarstvom te ribolovom, iako je trogirsko područje prema Albertu Fortisu⁶⁵ manjkalo ribom. Ipak siromašnije su se obitelji uspijevale prehraniti njome. Lovom su se bavili i bogati i siromašni, ali iz drugačijih razloga. Bogati su u lov išli iz zabave, a oni siromašni kako bi upotpunili svoju prehranu. Tako se divljač povremeno nalazila na jelovniku svih slojeva društva.⁶⁶

Osim u lovu, Trogirani su hranu nabavljali, opet ovisno o društvenom statusu. Težaci su se uglavnom hranili vlastitim proizvodima, aristokracija namirnicama s vlastite zemlje, kupujući kod seljaka ili uvozeći iz Italije, a građanski je sloj do namirnica dolazio na gotovo isti način kao i aristokracija. U Trogiru je postojala i tržnica no nije poznato što se na njoj prodavalo u vrijeme francuske uprave i da li se razlikovalo od prethodnih godina. Može se pretpostaviti da su to bili kao i do tada proizvodi težačkog rada. Poznato je da su Gargnini 1794. bakalar kupovali u Rovinju, a u Trogiru od domaćih ljudi meso, ribu, tjesteninu, kruh, šećer... U to su vrijeme također nabavljali i svinjetinu te razne druge vrste mesa, luk, dagnje, portugalske naranče, sir, smokve, grašak, mahune, dinje, rižu, jaja... Hranili su se i artičokima, a na jelovniku je bilo liganja i škampi. Nabavljali su i krumpir koji se u Dalmaciji počeo saditi početkom 19. stoljeća. Slični popisi troškova Garagnina bilježe se i tijekom sredine 19. stoljeća što nam daje za naslutiti da su se i za vrijeme francuske uprave približno isto hranili. Slijedeći popise namirnica obitelji te načine na koje su dolazili do namirnica Celio Cega pretpostavlja da su tako jeli i drugi bogatiji građani Trogira. Nasuprot tomu, prehrana siromašnih slojeva bila je jednostavnija. Hranili su se uglavnom povrćem i ribom. Svježe meso im je na jelovniku bilo samo u obliku komada govedine za juhu koja je početkom 19. stoljeća bila je glavno jelo težačkih obitelji.⁶⁷

⁶⁵ Vidi Ante Marija Strgačić, Ribanje i ribarski obrt u Dalmaciji druge polovice XVIII. st. gledani očima jednog zapadnog naturaliste. Radovi Instituta JAZU u Zadru, Zadar, vol. 4-5, 1959., 164.

⁶⁶ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 104.-114.

⁶⁷ Ista, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 116.

6.3. Odijevanje

Početak 19. stoljeća odjekom revolucije, u Trogiru je došlo do promjena u odijevanju. Do tada su u gradu prevladavali talijanski modni trendovi koje uskoro sustiže pariški utjecaj kako na žensko tako i na muško odijevanje. Dobre pomorske veze s Italijom preko koje su dolazili francuski trendovi omogućili su Trogiranima praćenje novih modnih izričaja. Upotrebljavali su se francuski izrazi za tkanine, odjevne predmete i ukrasne dodatke na odjeći. Muška odjeća je postala jednostavnija, oblače se haljetci i duge hlače. Na glavi se nose kape i šeširi, a vlasulje se odbacuju. Kod žena se haljine režu ispod prsiju, a na glavi se nose šeširi povezani trakama. Plemkinje i bogate građanke nosile su *abite*⁶⁸ koji su bili rezani ispod prsiju te šivani od različitih materijala koje se potom bogato ukrašavalo, a rukavi su bili na pufo. Odjeća se još ukrašavala čipkom, krznom, tilom, cvijećem..., a preko se nosio šal. Obavezan modni detalj plemkinja i bogatijih građanki bila je lepeza, a na rukama su još imale rukavice koje su se mijenjale ovisno o prigodi ili godišnjem dobu. Muškarci su nosili tamne kapute, dužinom do koljena. Mantili su im najčešće bili modri s pelerinama, a ispod vrata nosila se zlatna ili srebrna kopča. Nosile su se i svilene ili pamučne čarape, a boja cipela pratila je boju odjeće.⁶⁹

Iz vremena francuske uprave najviše se zna o nakitu. Celio Cega iznosi zapise kupovina obitelji Garagnin, koji su 1805. kupovali naušnice iz Venecije, a 1809. obitelj je posjedovala zlatni privjesak, dijamantni kamen, par zlatnih naušnica te tri naušnice s perlama. Osim naušnica nosile su se i ogrlice. Kod Garagnina su 1809. zabilježene dvije zlatne i tri biserne ogrlice s perlama i pripadajućim naušnicama, kakve su uglavnom plemkinje imale. Uz to u uporabi su bile i razne vrste kopči, a sav nakit žene su pospremale u za to predviđene kutije, kod bogatih obložene zlatom. Od odjeće obitelji Garagnin zna se i što je Ivan Luka nosio 1806. prilikom poslanstva u Pariz. Pred Napoleona je došao obučen u plavi frak s bijelim prslukom. (sl. 3) Odijelo sašiveno po tadašnjoj modi bilo je izvezeno svilom i dugo do koljena.⁷⁰

⁶⁸ Ženska oprava koja je bila jedna od glavnih odjevnih predmeta druge polovice 18. st. Vidi F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira od sredine*, nav. dj., 123.-124.

⁶⁹ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 127.-139.

⁷⁰ Isto.

Slika 3. Izvezeni frak s pripadajućim prslukom. Muzej grada Trogira

Početak 19. stoljeća nosili su se *capoto* i *capotin*, duži i kraći kaput, a obavezan dio muške odjeće bio je *tabaro*, vrsta ogrtača dugog do koljena. Muškarci su od nakita nosili prstenje ili sat obješen na lanac. Od modnih detalja nosili su se rupčići, marame, rukavice, i štapovi, a ista se odjeća nije nosila i u kući. Za vrijeme boravka u domu obično se oblačila kućna haljina, a čak se i poslugi odijevala u posebno za njih nabavljenu odjeću ili u onu odbačenu od gospode. Građanke su se istovremeno mnogo jednostavnije odijevale, iako su pokušale pratiti plemkinje, dok su pučanke nosile skromniju odjeću. Svakodnevnu odjeću pučanki činila je košulja, šotana, korpet, pandila i pregača. Preko ramena se nosila trokutasta marama, a od nakita jednostavne naušnice. Istovremeno se odjeća pučana sastojala se od košulje, dugih hlača, pojasa, prsluka, kaputića, čarapa, cipela i kape.⁷¹

6.4. Crkva

Kršćanstvo je u Trogiru, kao i u ostatku Dalmacije već u kasnoantičko doba dobilo na poletu. Grad je kroz povijest i za vrijeme francuske uprave imao status biskupije, ali ga je prilikom opadanja nekadašnjeg značaja 1828. izgubio.⁷² Važni za grad bili su benediktinci koji

⁷¹ Isto, 138.-158.

⁷² I. Babić, *Trogir*, nav. dj., 14.

su još od 15. stoljeća djelovali u službi vjere i kulturnih djelatnosti. Njihovim se redovnicima grad služio u vrlo značajnim političkim i vjerskim izaslanstvima. Međutim, dolaskom Napoleona ženski benediktinski samostani stagniraju, prilikom čega se samostan Sv. Mihovila Arkandela u predjelu Pasike ukida. Prestanak rada samostana stupio je na snagu, odlukom providura, 28. rujna 1806., a posljednje dvije koludrice premještene su u samostan Sv. Nikole namijenjen plemićki kćerima. Tako se grad našao u situaciji da nije mogao uzdržavati dva ženska samostana u kojima gotovo da i nije bilo koludrica. Istovremeno se samostan Sv. Dominika uspio održati zbog ustrajnosti redovnika koji su spavali u pjevalištu i za vrijeme okupacije francuske vojske.⁷³

Ipak, bratovštine se nisu uspjele održati. One su u pravilu bile crkvene, ali u praksi socijalno-humanitarne ustanove bez kojih je srednjovjekovni život grada bio nezamisliv. Dolaskom Francuza one su na nezadovoljstvo Trogirana ukinute.⁷⁴ Ipak nisu Francuzi samo naštetili crkvenim posjedima. Do dolaska nove uprave u gradu nije postojalo groblje te su se pokojnici sahranjivali u crkvama, no po njihovom dolasku pokrenuto je uređenje groblja nedaleko crkve Gospe od Anđela. Međutim, francuska uprava nije dublje zalazila u uređenje sakralnih objekata, iako se u njima odvijao kulturni život grada.⁷⁵

6.5. Kultura, glazba i zabava

Cjelokupni je trogirski zabavni život početka 19. stoljeća malo istražen, a ono što se zna uvelike se veže za kazališne podatke i glazbu. Ipak, poznato je da su se Trogirani zabavljali tijekom cijele godine, a posebno u vrijeme poklada. Pučanstvo je razonodu našlo na ulicama, trgovima i u crkvi gdje su se odvijale scenske predstave. Kod plemstva se zabavni život odvijao u salonima. Tamo su u društvu odabranih uzvanika organizirali zabave i plesove, a posjećivali su koncerte i kazališne predstave. Dakle, prema navodima Celio Cega svi su građani našli svoje mjesto u trogirskom zabavnom životu.⁷⁶

6.5.1. Kazalište

U Trogiru, kao i u drugim dalmatinskim gradovima, veliku ulogu u povijesti kazališta odigrale su bratovštine. No po dolasku Francuza one su ukinute tako da su pučani morali naći novo mjesto okupljanja. Svim bratovštinama zaplijenjena je imovina, a jedino se ona

⁷³ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 23.

⁷⁴ Ista, "Trogir u izvješćima Kragliskog Dalmatina", nav čl., 12., bilj. 36.

⁷⁵ I. Delalle, *Trogir*, nav. dj., 151.; F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 167.

⁷⁶ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 159.

Bratovštine sv. Duha sačuvala zaslugom braće Garagnin koji su predvodili premještanje inventara u stolnu crkvu. U isto vrijeme plemići su kazališne predstave pratili u dvorani plemićkog vijeća Gradske vijećnice. Prostor je okupljao oko 330 posjetitelja, stoga Ivan Luka Garagnin početkom 19. stoljeća predlaže gradnju nove zgrade kazališta no nažalost, za provedbu svoje zamisli nije uspio pridobiti plemstvo. Izuzev kazališta, postojalo je još jedno značajno središte društvenog života Trogirana. Bio je to casino osnovan početkom 18 stoljeća. Casino je do dolaska Francuza ukinut, ali ga je Ivan Luka Garagnin 1812. nanovo otvorio i u njemu uz zabavu i ples okupljao narod.⁷⁷

6.5.2. Knjižnice

Knjižnice su u Trogiru bile karakteristične za plemićke obitelji od kojih su mnoge krajem 18. do sredine 19. stoljeća značajno osiromašile. Međutim, knjižnica obitelji Garagnin ostala je sačuvana do danas i ukazuje na veoma visoku političku, društvenu i moralnu razinu njenih čitatelja i sakupljača. Knjižnica obitelji bogata je arhivskom građom, knjigama opće kulture i crkvene povijesti, a njome su se mnogi poslužili pri pisanju svojih djela. U nemirima 1797., knjižnica nije bila mnogo oštećena, osim što su knjige bile pobacane po kući, a obitelji je nedugo nakon vraćena većina oduzete imovine.⁷⁸ U vrijeme francuske vlasti dolazi do povećanja interesa putopisaca, koji u svojim djelima spominju knjižnicu obitelji Garagnin i njihovu zbirku. (sl. 4.) Sačuvani su i računi pomoću kojih se može donekle pratiti nabava knjiga. U administraciji kuće arhiva Garagnin-Fanfogna, zabilježeno je da su Garagnini osim u Italiji, knjige nabavljali i u Francuskoj. To je bilo za očekivati, budući da su knjižnicu vodili frankofili. Za vrijeme francuske uprave 1806. i 1807. naručivali su više knjiga koje nisu bile isključivo za njihovu knjižaru. Za knjige su jednom prigodom izdvojili 493,16 lira, a drugom 2788,16 lira. Neki od naslova bili su: Bergier, *Storia delle grandi strade dell' Imperio Romano*; Dubois, *Nuovoviaggio di Francia*; De Lapage, *Atlante istorico e geografico...*⁷⁹ Garagnini su osim knjiga u svojoj knjižnici imali i novine. Točnije, posjedovali sva izdanja *Kraglskog Dalmatina* uvezena po godištima.⁸⁰ Početkom 19. stoljeća, cijela kuća se preuređuje, a knjižnica se premješta s drugog kata palače u prostorije u kojima se nalazi i danas. Knjižnica koju je osnovao Ivan Luka Garagnin jedna od rijetkih starih knjižnica koje su i dan danas dio

⁷⁷ Isto, 159.-164.

⁷⁸ Isto, 176.

⁷⁹ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 178.-184.

⁸⁰ Ista, "Utjecaji francuske uprave na Trogir", nav. čl., 252.

muzejskog postava. Gotovo potpuno sačuvana svjedoči o visokoj intelektualnoj razini pojedinih Trogirana.⁸¹

Slika 4. Muzej grada Trogira, knjižnica obitelji Garagnin-Fanfogna

6.5.3. Glazba

Glazbeni je život, kao i kazališni, bio uvelike povezan s crkvom. Izuzev koncerata održanih u plemićkim salonima i kazališnih glazbenih predstava, crkva je najčešće bila priređivača koncerata i pobožnih djela. Ništa čudno s obzirom da je gotovo svaka crkva u gradu imala prostor i orgulje za održavanje takvih događanja. Iako nema zapisa da se u vrijeme francuske uprave ulagalo u njihovu obnovu, one su i dalje vrlo dobro služile građanima.⁸² U Trogiru se početkom 19. stoljeća u vrijeme prve austrijske uprave, iskazuje zanimanje za orkestar i puhačke instrumente. Tako je po uzoru na austrijske vojne orkestre nastala i Trogirski narodna glazba.⁸³ Ona se održala i u vrijeme Francuza, ali su se prvi javni nastupi, prema navodima Roka Slade-Šilovića, održali 1825.⁸⁴ Za njegove navode nema potvrde arhivskih podataka, stoga se kao prvi potvrđeni nastup uzima onaj iz 1846. zabilježen u

⁸¹ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 181.-184.

⁸² Isto, 176.

⁸³ Isto, 165.-169.

⁸⁴ Vidi Buble – Slade-Šilović, *Trogirska narodna glazba*, Trogir, 1984., 6.

crkvenim knjigama župnika Vjekoslava Macanovića. Osim zabave uz orkestar, Trogirani su se zabavljali i plešući trogirski narodni ples kvadrilju. Ples četvorke kako je zabilježeno, plesao se tijekom preporodnog razdoblja, no njegovo ime kvadrilja koje dolazi od francuske riječi *quadrille*, što daje naznaku da je ples nastao još u vrijeme francuske uprave.⁸⁵ Uz ples, Trogirani su rasonodu tražili i u igrama na sreću.

6.5.4. Igre za zabavu

Hazardne i ostale vrste igara obilježavale su trogirski zabavni život. Još od Srednjeg vijeka Statutom su bila definirana pravila igara. Građani su se zabavljali prema svojim prilikama. Ovisno o prihodima i statusu bili su u salonima ili na ulici. Za vrijeme Venecije karakteristične su bile viteške igre, no nije poznato jesu li se one održale i u vrijeme nove uprave. Stoga se navodi kako su Francuzi vrlo malo utjecali na zabavni život, jer u to doba nije zabilježena nijedna nova vrsta zabave. Ljudi su se zabavljali već poznatim kartama i boćama te igrama s loptom. Ono što je zabilježeno u novinama bila je regata održana 15. kolovoza 1807. povodom sklapanja Tilsitskog mira. Natjecanje na moru popraćano je s velikim oduševljenjem, kako u novinama tako i u narodu.⁸⁶

7. Gospodarstvo

Razvoj gospodarstva, osnovni je preduvjet poboljšanja prilika i standarda grada te njegovih stanovnika. U Trogir se, do dolaska Francuza, nije mnogo ulagalo pa je stoga njihovu upravu 1806. grad dočekao zapušten. Međutim, Francuzi su shvaćali važnost unaprjeđenja gospodarskih i ekonomskih prilika te su se odmah uhvatili posla. Prvotno su javnim radovima očistili i uljepšali grad, a potom nizom administrativnih mjera započeli modernizaciju. U tom procesu nisu samo mijenjali upravne strukture nego su duboko prionuli u postojeće gospodarske sektore. Nove napredne mjere polučile su zavidne, ali privremene rezultate, jer u sredini kakva je bila Dalmacija, takve se reforme nisu mogle financirati. Na dalmatinsko gospodarstvo negativno je djelovala pomorska blokada, apetiti francuske vojske i austrijska invazija 1809., zbog čega ono nije moglo iznijeti francuske reformske pokušaje. Čak ni na prvi

⁸⁵ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 169.-170.

⁸⁶ Isto, 171.-174.

pogled uspješna reorganizacija školstva nije bila dugog vijeka.⁸⁷ Uz to Francuzi su u Dalmaciji pokušali uvesti inovacije koje su primjenjivali i u vlastitoj domovini. Naime, u 18. stoljeću istraživanjem francuskih znanstvenika, definirana je nova osnovna mjera: metar. U Francuskoj je novi mjerni sustav bio obvezujući od početka 19. stoljeća, stoga su takve promjene odlučili provesti i u Dalmaciju. U Državnom arhivu u Zadru u fondu Generalnog providurstva stoji vladina naredba iz 1806. kada je naloženo popisivanje svih mjera i utega koji se rabe u Dalmaciji. Ova naredba nastala je zbog potreba novog državnog ustroja i uvođenja jedinstvenog mjernog sustava. Izvori upućuju da je novouspostavljena uprava u Dalmaciji pa i u Trogiru 1806. zatekla raznorazne mjere, od mletačkih, komunalnih, hrvatskih, do turskih i austrijskih. Umjesto njih naredbom su uveli korištenje metarskog decimalnog sustava, a 1810. konačno su određene sve mjere za težinu, dužinu, tekućine i žitarice. No uz sva nastojanja, novi sustav nije zaživio u trogirskoj svakodnevnicu, prvenstveno zbog kratkotrajnosti francuske uprave, po čijem je odlasku nova uprava provela svoj metrički sustav.⁸⁸ Osim, uvođenja metričkog sustava, Dandolo je kao fiziokrat forsirao razvoj poljodjelstva zbog koje je zapostavio brodogradnju iako je ona tijekom 17. stoljeća uzdigla Dalmatince.⁸⁹

7.1. Brodogradnja

O povijesti Trogira ne može se govoriti bez da se ne reče nešto o brodogradnji, budući da je povijest grada isprepletena izradom brodova i pomorstvom. Trogirski se brodogradnja vrlo rano razvila jer bez brodova Trogirani nisu mogli otići na obližnje otoke, a s brodogradnjom pokrenuta je i trgovina te ribolov. Zapravo su pomorstvo i brodogradnja temelji koji su othranjivali mnoge Trogirane i nad kojim se uzdizala cjelokupna vizura grada. Kroz povijest grad je imao nekoliko brodogradilišta, a još u vrijeme mletačke uprave, tijekom 18. i 19. stoljeća, pojedina se brodogradilišta prebacuju na Čiovo, koje je bilo prikladnije za gradnju brodova. Krajem mletačke vladavine, niz se škverova u Dalmaciji polako gasilo, dok se trogirsko uspjelo održati budući da je smatrano jednim od najznačajnijih brodogradilišta u Dalmaciji.⁹⁰

⁸⁷ Ante Bralić, "Osnovno i srednje školstvo u Dalmaciji za francuske uprave (1806.-1813.) i uloga Vicenza Dandola", u Franjo Šanjek (ur.), *Hrvati i Ilirske pokrajine: (1809.-1813.)*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2010., 542.-543.; M. Trogrlić, J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave", nav. čl., 15.

⁸⁸ Marija Zaninović-Rumora, "Mjere u Dalmaciji u vrijeme francuske uprave", u F. Šanjek (ur.), *Hrvati i Ilirske pokrajine: (1809.-1813.)*, 499.-506.

⁸⁹ M. Trogrlić, J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave", nav. čl., 15.

⁹⁰ Danka Radić, "Trogirska tradicijska brodogradnja", *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2015., br. 22, 149-170.

Početak 19. stoljeća Trogirani su posjedovali oko tridesetak jedrenjaka od dvadeset do osamdeset tona nosivosti.⁹¹ Brodove su u Trogiru uglavnom naručivali brodari i ribari ovdašnjeg područja kao primjerice obitelj Garagnin. No, ponekad su brodove naručivali i drugi brodari istočne jadranske obale, pa čak i venecijanski. Nekoliko obitelji imalo je svoje škverove na kojima su bili zaposleni svakojaki majstori struke. Za vrijeme francuske uprave planirana je prenamjena uvala Saldun zbog njenih izvrsnih prirodnih i geostrateških prednosti. Čiovska uvala je stoga bila odlično mjesto za gradnju većeg brodogradilišta i državnog arsenala, no promjena vlasti obustavila je radove te projekt nikada nije ostvaren, a osim ovog podatka o brodogradilištu, vrlo se malo zna o trogirskoj brodogradnji za Napoleona.

Poznato je da su Trogirani bili vrsni brodograditelji te su osim u Trogiru svoja brodogradilišta otvarali i drugdje po Dalmaciji. Matija Katalinić je 7. rujna 1807. podnio molbu Marmontu za odobrenje otvaranja brodogradilišta u Splitu. S obzirom da su splitski brodari morali odlaziti u trogirski, brački ili korčulanski škver jer u gradu nisu imali gdje popraviti ili sagraditi brod, može se reći da je trogirsko brodogradilište i dalje imalo posla.⁹² Doduše manje nego prije jer Francuzi nisu marili za pomorski kapital. Štoviše, 1808. Dalmacija je izgubila 139 brodova za trgovačke djelatnosti i s time 2,2 milijuna lira, odnosno iznos godišnjeg proračuna.⁹³ Planirano trogirsko brodogradilište nije se izgradilo, a francuske uprava nije uspjela dodatno pospješiti brodogradnju koja se ipak uspjela održati na životu i time omogućila brodarima bavljenje njihovom djelatnošću koja je isto tako bila važna za grad.⁹⁴

7.2. Pomorska trgovina i ribolov

Trogirani su kao žitelji istočnog Jadrana oduvijek živjeli od mora. Stara gradska jezgra grada smještena je na otoku čiji zaklon pružaju Kaštelanski i Marinski zaljev, kao i okolna brda. U čast ovih važnih gospodarskih grana: trgovine i ribarstva, i danas stoji Ribarska i Mornarska ulica koje vode do rive. Otočni dio grad uvijek je bio okružen manjim i većim brodovima. Manje su se brodice koristile za ribolov i bile su u vlasništvu siromašnijih stanovnika, a one veće, bogatih brodovlasnika, plovile su cijelim Jadranom i izvan njega. Trogirani su se ribarstvom uglavnom bavili usputno, a samo je mali dio živio isključivo od ribarenja. Jednom je prigodom, po nalogu Mletačke Republike, Alberto Fortis istraživao

⁹¹ Nevenka Bezić-Božanić, "Trogirski živalj u osvit 19. stoljeća", *Vartal*, Trogir, 4, 1995., br. 1/2, 46.

⁹² D. Radić, "Trogirska tradicijska brodogradnja." *Nav. čl.*, 149.-170.

⁹³ M. Trogrlić, J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave", *nav. čl.*, 15.

⁹⁴ D. Radić, "Trogirska tradicijska brodogradnja.", *nav. čl.*, 149.-156.

između ostalog i trogirsko primorje. Venecija je htjela znati zašto hrvatsko primorje ne daje onoliko ribe koliko su oni smatrali da bi trebala dati. Jer u posljednjih godina niti jedno barilo usoljene ribe nije stiglo u Veneciju. Stoga su poslali Fortisa koji zaključuje da je od ribarstva živjelo oko 50 obitelji, a uglavnom se lovila sezonska riba i to u onolikoj mjeri koliko je bilo dovoljno za prehranu.⁹⁵ Riba se mogla prodavati samo svježa, a ostatak je vlasnik mogao samo osušiti.⁹⁶

Izdani su i mnogi proglassi u svezi ribarenja. Jedan od poznatih proglassa izdan je u Zadru 12. travnja 1791. i zabranjuje lov nedozvoljenim sredstvima, pod prijetnjom oduzimanja lovine i zatvora. Slična su se priopćenja raspisivala i za vrijeme francuske uprave, s istim ciljem, a to je stimulacije ribolova uz očuvanje ribljeg fonda. Vincenzo Dandolo tako je u Zadru, 15. travnja 1808. izdao proglas o dozvoljenim mrežama za ribolov. (sl. 5) U Proglasu se spominje ulov s mrežama tratama na području Trogira, a za prekršitelje proglassa predviđene su novčane kazne.⁹⁷ Zbirka proglassa koja se čuva u Muzeju grada Trogira, ipak dokazuje da Francuzi nisu u potpunosti zapostavili pomorstvo te su ga regulirali u smjeru vlastitih interesa. Tako su u dva navrata, 1806. i 1807. propisali zabranu uvoza i prodaju engleske robe, dok su 1809. zabranili englesku plovidbu i trgovinu s Ilirskim provincijama. Sačuvana je i obavijest Dominika Garagnina iz 1810. o izboru 400 mornara za vojsku.⁹⁸

Francuzi su se brinuli i o popravku luka u Dalmaciji, što definira posebni proglas Centralnog poglavarstva za vode, ulice i luke tiskan 1807. u Veneciji.⁹⁹ Shodno tome morali su voditi brigu i o trogirskoj luci koja je osim ribolovnih, sidrila i trgovačke brodove. Nevenka Bezić-Božanić navodi kako se početkom 19. stoljeća u gradu spominje veći broj pomoraca. Nisu to bili samo domaći, već i pomorci iz drugih mjesta na istočnoj jadranskoj obali, ali i s Apeninskog poluotoka. No većina njih bila je stalno naseljena u Trogiru pa i stranci koji su se ženili s Trogirankama.¹⁰⁰

⁹⁵ Fani Celio Cega, "Crtice o ribarstvu i prehrani ribom u Trogiru od 18. do početka 20. stoljeća" *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2015., br. 22, 131.-134.

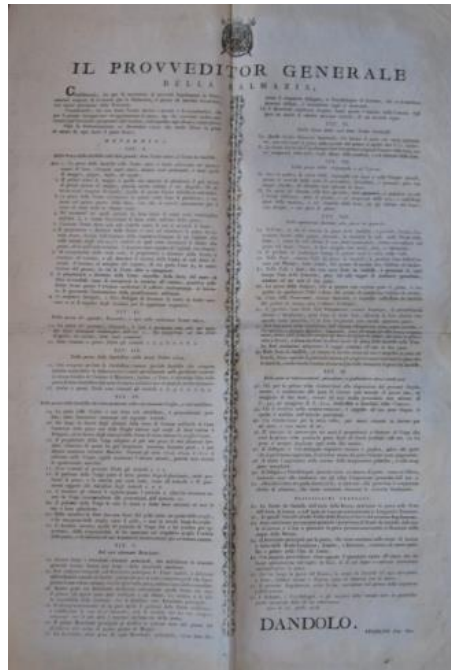
⁹⁶ Ista, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 105.

⁹⁷ Ista, "Crtice o ribarstvu i prehrani ribom u Trogiru od 18. do početka 20. stoljeća", nav. čl., 134.

⁹⁸ Fani Celio Cega, "Život s morem u Trogiru od polovine XVIII. do polovine XIX. stoljeća", *Grada i prilozi za povijest Dalmacije*, Split, sv.15, 1999., 177.-178.

⁹⁹ Isto, 181.

¹⁰⁰ N. Bezić-Božanić, "Trogirski živalj u osvit 19. stoljeća", nav. čl., 46.

Slika 5. Proglas o ribarstvu izdan u Zadru, 15. travnja 1808.

Dakle, pomorska trgovina bila je važan izvor gradskih prihoda, a pomorski put jeftiniji. Izvoz je bio jači od uvoza, ali se on više temeljio na proizvodima iz unutrašnjosti, nego na domaćim proizvodima. Stoga se može reći da je Trogir bio tranzitna luka. Zahvaljujući zaštićenosti luke i povoljnom položaju grada, trgovalo se sa susjednim gradovima, ali i prekomorskim lukama. Na otoke se izvozilo bob i grah u mahunama, soljenu ribu te iz unutrašnjosti stoku, kožu, loj, vunu, sir... U Istru se izvozilo drvo, rogač, rakija, maslinovo ulje..., a u Veneciju smokve, med, ulje, loj. U Trst se pak odvozilo brašno, bademi, smokve, ječam, katran, kornjače, ocat, rakija, raž, žito itd, a za Krf se odvozilo vino i soljena riba. Istovremeno su u trogirsku luku uplovljavali brodovi susjednih gradova i zemalja koji su dovozili sve ono u čemu je mjesto oskudijevalo. Dovožili su primjerice žito iz Makarske i Šibenika, a nekada bi i ostali u luci prodavati ribu. Bokeljski su trgovci u Trogir dopremali: kožu i ribu, korčulanski: borovinu i smolu, Napuljsko kraljevstvo: mreže, sapun i južno voće, Papinska Država: bakalar, povrće, rižu i konop, Venecija isto tako rižu, odjeću i rublje, Austrija: vesla, bačve, stolove i platno, Trst: sapun, posteljinu....¹⁰¹ Međutim, francuska uprava nije pokazivala veći interes za poticanje pomorske trgovine, pa je po tom pitanju Dandolo čak i korio Dalmatince jer su uvelike bili usmjereni na pomorski kapital, dok je on zagovarao zamjenu uvoza za samodostatno gospodarstvo u kojem poljoprivreda dobiva glavno mjesto.¹⁰²

¹⁰¹ F. Celio Cega, "Život s morem u Trogiru od polovine XVIII. do polovine XIX. stoljeća", nav. čl., 182.-183.; Ista, "Crtice o ribarstvu i prehrani ribom u Trogiru od 18. do početka 20. stoljeća.", nav. čl., 131.-132.

¹⁰² M. Trogrlić, J. Vrandečić, "Dalmacija za francuske uprave", nav. čl., 15.

7.3. Poljoprivreda i šume

Trogirani su se na prijelazu stoljeća najviše bavili poljodjelstvom. Veći broj plemića posjedovao je imanja na kojima su zapošljavali stanovnike Trogira i zaleđa, ali i doseljenike s Apeninskog poluotoka.¹⁰³ Fiziokratska struja polako se preko doseljenika i ideja iz Italije prihvaćala i u Dalmaciji, stoga grupe dalmatinskih intelektualaca osnivaju akademije, odnosno društva za preobražaj dalmatinskog gospodarstva. Takvo društvo s osobitim ciljem unapređenja poljoprivrede postojalo je i u trogirskim kaštelima. Njegov suosnivač bio je Ivan Luka Garagnin. On je u vrijeme francuske uprave bio inspektor za šume i rudnike, član Centrale komisije za poljoprivredu te Komisije za vode i ceste.¹⁰⁴ Garagnin je bio općinski odbornik za centralnu komisiju u Zadru, dok je za Trogir određen Špiro Paitoni. Navedene komisije formirane su u svrhu provedbe Napoleonovih agrarnih zakona čiji je cilj bio poboljšanje gospodarstva.¹⁰⁵ No to je bio samo dio cilja koji se u kontekstu Trogira uklapao u francusku ideju o izgradnji vojne luke i brodogradilišta. Međutim prema Garagninu to je bilo moguće samo i isključivo pod uvjetom ukidanja Grimanijevog agrarnog zakona. Što je i učinjeno. Po njegovom ukidanju nevažeći su bili svi zakoni koji su propisivali državno vlasništvo, a ustanovljen je slobodan prijenos vlasništva nad zemljom. Donesen je i Dekreta o šumama iz 1808. kojim je upravljanje šumama dodijeljeno državi, a zakonom iz 1811. uvedeno je jedinstveno zakonodavstvo i utvrđene su stroge kazne te mjere zaštite šuma. Ovim se zakonima sve šume u državnom djelokrugu podvrgnute jedinstvenoj nacionalnoj upravi.¹⁰⁶

Uz poljoprivredu Garagnin se bavio i problemom šuma, jer je shvatio vrijednosti šumskih resursa pri pokretanje pozitivnih trendova u poljoprivredi i ekonomiji.¹⁰⁷ On je kao agronom i ekonomist htio uz pomoć francuske uprave poljoprivredu i šume izvući iz zaostalosti. Cilj mu je bio osuvremeniti i olakšati položaj brojnom poljodjelskom stanovništvu Trogira, ali i Dalmacije.¹⁰⁸ On je u neposrednoj blizini Trogira, zajedno s drugim plemićima, imao svoja imanja koja su obilovala plodnom zemljom, ujedno osnovom uspješne poljoprivrede. Ona su još krajem 18. stoljeća davala urod od kojeg je ostajalo i viškova. Uzgajalo se žito, povrće, voće, bademi, smokve, masline, vinova loza itd, a ti su proizvodi

¹⁰³ N. Bezić-Božanić, "Trogirski živalj u osvit 19. stoljeća", nav. čl., 45.

¹⁰⁴ Olga Diklić, "Šume i dalmatinska ekonomija u spisima trogirskih fiziokrata, Petra Nutrizia Gisogona i Ivana Luke Garagnina (XVIII./XIX. st.)" (dalje: Šume i dalmatinska ekonomija), *Ekonomika i ekohistorija*, sv. 14, 2018., br. 1, 181.

¹⁰⁵ F. Celio Cega, "Utjecaji francuske uprave na Trogir", nav. čl., 254.

¹⁰⁶ O. Diklić, "Šume i dalmatinska ekonomija", nav. čl., 174.-193.

¹⁰⁷ Isto.

¹⁰⁸ F. Celio Cega, "Trogir u izvješćima Kraglskog Dalmatina", nav. čl., 10., bilj. 27.

kvalitetom bili među najboljima u Dalmaciji.¹⁰⁹ Na svojim imanjima, Garagnin je u obliku *ferme ornée* u Divuljama i botaničkom vrtu u Trogiru, ispitivao nove biljne i životinjske vrste.¹¹⁰ Među njima je bio i krumpir koji se u Dalmaciji počeo uzgajati početkom 19. stoljeća, a upravo je generalni providur 1808. dao detaljne upute kako ga posijati te kako se njime prehranjivati. S obzirom na to može se reći da su upravo Francuzi najviše pridonijeli njegovu uzgoju u Dalmaciji.¹¹¹

Francuzi su uz to izdavali naputke kako bi olakšali položaj seljaka te su im besplatno dijelili sol i krumpir, a poticali razvijanje onih grana gospodarstva čijim se sirovinama obilovalo.¹¹² Međutim, uvedene reforme nisu ostvarile značajniji pomak zbog nedosljednost u provedbi zakona te pojačane eksploatacije u vojno-pomorske svrhe.¹¹³ No, istovremeno se Napoleonovi zakoni mogu smatrati važnom novinom u odnosu na prethodne propise, zbog sistematičkog pristupa i jedinstvenih odredbi.¹¹⁴ Ipak provedene su određene promjene i poljoprivrednici se počinju podučavati kako saditi nove i racionalnije uzgajati postojeće kulture.¹¹⁵

7.4. Školstvo

Venecija je za vrijeme svoje vladavine Trogirom napravila vrlo malo po pitanju školstva. Lakše im je bilo upravljati neobrazovanim i nepismenim pukom, a samo su ugledne obitelji tog doba slale svoju djecu na školovanje u Italiju. Ukoliko bi se po završetku školovanja oni vratili u Trogir, bili bi zaduženi za podučavanje dijela građanske inteligencije.¹¹⁶ Koncem 18. stoljeća, uoči kraja mletačke uprave, plemićko je vijeće odlučilo osnovati školu i tom je prilikom poslalo trojica poslanika u Veneciju po dozvolu za otvaranje kolegija. Mletački senat odobrio je ideju 29. rujna 1796., no škola se otvorila tek 1802. u zgradi nekadašnjeg samostana franjevac-konventualaca. Nova školska zgrada već je početkom 17. st. bila predviđena za

¹⁰⁹ Šime Peričić, "Fragmenti iz gospodarskog života Trogirana u XIX. stoljeću", *Mogućnosti*, Split, sv.27, 1980., br. 10/11, 1156.-1157.

¹¹⁰ O. Diklić, "Šume i dalmatinska ekonomija", nav. čl., 181.-182

¹¹¹ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 107.

¹¹² Ista, "Trogir u izvješćima Kraglškog Dalmatina", nav. čl., 10.

¹¹³ O. Diklić, "Šume i dalmatinska ekonomija", nav. čl., 176.

¹¹⁴ Isto, 192.

¹¹⁵ Š. Peričić, "Fragmenti iz gospodarskog života Trogirana u XIX. stoljeću", nav. čl., 1157.

¹¹⁶ F. Celio Cega, "Utjecaji francuske uprave na Trogir", nav. čl., 256.

školu, međutim, nikada nije zaživjela, a u 15. stoljeću na tom se prostoru spominje bolnica i crkva Sv. Lazara, stoga je i novoosnovana škola dobila ime Kolegiji sv. Lazara.¹¹⁷

Francuzi su po dolasku u Dalmaciju uvelike radili na unaprjeđenju školstva i promidžbi upisa djece u škole. Upravo je jedna od njihovih najznačajnijih reformi bila ona u školstvu. Po ustoličenju zatekli su gimnazije u Splitu, Zadru i kolegij u Trogiru, no to se uskoro mijenja. Naputkom Vicenza Dandola *Osnova općena općenoga nauka u Dalmaciji* predviđeno je osnivanje sedam gimnazija te jedan licej u Zadru.¹¹⁸ Novim zakonima Francuzi su osuvremenili stare i otvorili novih 8 zanatskih škola, četiri sjemeništa za odgoj svećenika i 19 muških te 14 ženskih pučkih škola, čime se mijenja dotadašnja praksa obrazovanja dječaka i pridodaje se značaj opismenjavanju djevojčica, koje su uz svoje poslove učile čitati, pisati i računati.¹¹⁹ Po završetku gimnazije, učenici su obrazovanje nastavljali u višoj školi, liceju. Dandolo je osigurao i veća ulaganja u školstvo, gdje se prema pokrajinskom proračunu 1806. izdvojilo 2% proračuna, a već 1807. 65 376 lira, odnosno 2,5% proračuna.¹²⁰ U Trogiru su stoga otvorene muška i ženska škola. Mušku je školu 1807./08. pohađao 51 učenik, što ukazuje na opravdanost njena otvaranja, dok za žensku nema zapisa.¹²¹

Ipak, u Trogiru su po pitanju obrazovanja najbitniji bili entuzijastični pojedinci koji su francuskoj upravi predlagali promjene, a potom njihove zamisli provodili u djela. Na zahtjev građanske inteligencije Kolegij sv. Lazara podignut je na višu razinu i obogaćen novim predmetima. Školski program kolegija izradio je Ivan Luka Garagnin, a predviđao je nastavu iz vjeronauka, pjesništva, govorništva, gramatike, klasika, prozodija, latinskog i talijanskog jezika, geografija, rimske povijesti i povijesti Dalmacije. Ovo posljednje, kao i proširenje nastave na staroslavenski jezik i povijesti Ilirika, bila je zasluga Trogiranina Ivana Skakoca koji je tom prigodom sastavio gramatiku pod naslovom *Gramatica Ilirica volgare*. On je bio profesor filozofije, književnosti, slavenske liturgije i ravnatelj škole. Njegovom zaslugom Kolegiji je postao središte znanstvenog, prosvjetnog i kulturnog djelovanja. Naime, Skakoc je zajedno s trogirskim liječnikom Jakovom Mirkovićem i I. L. Garagninom 1806. izašao pred

¹¹⁷ Ista, "Nekoliko izvješća Kolegija sv. Lazara u Trogiru koji se nalaze u knjižnici Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira te u knjižnici katedrale sv. Lovre." (dalje: Nekoliko izvješća Kolegija sv. Lazara), *Grada i prilozima za povijest Dalmacije*, sv.13, 1997., 285.-286.

¹¹⁸ Ivan Pažanin, "Školstvo u trogirskom kraju u 19. i 20. stoljeću." *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, Zadar, 2000, br. 42, 335.

¹¹⁹ F. Celio Cega, „Trogir u izvješćima Kraglškog Dalmatina“, nav. čl., 10.

¹²⁰ A. Bralić, "Osnovno i srednje školstvo u Dalmaciji za francuske uprave (1806.-1813.) i uloga Vicenza Dandola", nav. čl., 541.

¹²¹ I. Pažanin, "Školstvo u trogirskom kraju u 19. i 20. stoljeću.", nav. čl., 336.

Dandola sa zahtjevima unapređenja kolegija. Njihov zahtjev opravdan je brojem tadašnji stanovnika Trogira (4600) pa je Dandolo Kolegij sv. Lazara 5. studenog 1806. preuredio u licej koji je potom 22. rujna. 1807. dobio status gimnazije-konvikta.¹²² U sklopu učilišta osnovana je i Visoka medicinska škola koja je ujedno bila jedna od prvih visokih škola u Dalmaciji.¹²³ Uz studij medicine otvoren je i pravni studiji, čime je kolegij dobio najviši stupanj razvoja škola u Dalmaciji. Međutim medicinska škola nije se dugo održala jer je već 1809. zatvorena zbog malog broja učenika, nedostatka nastavnika i problema financiranja. Kolikogod je Dandolo modernizirao školstvo svojim *Općim planom*, toliko je istovremeno promicao talijanizaciju jer se na materinjem jeziku odvijalo samo početno opismenjavanje u pučkoj školi.¹²⁴

Za vrijeme Ilirskih pokrajina umjesto gimnazija osnivaju se koledži¹²⁵ u Zadru, Šibeniku, Trogiru, Hvaru, Kotoru i Dubrovniku. Većina ih je 1812. ukinuta jer francuska uprava nije imala dovoljno sredstava za financiranje svih koledža, a opstali su samo oni u Trogiru, Šibeniku i Zadru.¹²⁶ Osim toga pri kraju francuske uprave opadalo je i zanimanje za nastavom, a dolaskom austrijske vlade škola se svela samo na onu pučku trirazrednu pa dvorazrednu. Uslijedilo je i zanemarivanje školstva te promjena koje su donesene ranijih godina.¹²⁷ U Trogiru je po izvještaju dalmatinske vlade s početka 1814. postojao koledž kojeg su vodila tri nastavnika, međutim tada se manje od pola učenika za koje je bilo predviđeno školovanje, uistinu školovalo. Postepeno su poništeni i svi napredci postignuti za vrijeme francuske uprave. U školi se promovirao otpor pohrvaćenju, a 1821. ukida se i Kolegij sv. Lazara, čime Trogir gubi ustanovu koja je bila od velike važnosti i mnogo obećavala.¹²⁸

7.5. Zdravstvo

U Trogiru se već 1271. spominje apoteka. Zapravo bila je to trgovina mješovitom robom, koja je između ostalog prodavala lijekove i različite mirodije. Kasnije je grad imao i svoj hospital gdje su ljudi liječili svoje bolesti, a posebno je bio važan u vrijeme epidemija. Za

¹²² F. Celio Cega, "Nekoliko izvješća Kolegija sv. Lazara", nav. čl., 295.; M. Slade-Šilović, "Profesor Kolegija sv. Lazara u Trogiru" *Acta hist. med. stom. pharm. med. vet.*, Beograd, sv. 1-2, 1987., br. 27, 43.-47.

¹²³ Mirko Slade-Šilović, "Bilješke o hrvatskom narodnom preporodu u Trogiru", *Mogućnosti*, Split, sv. 27, 1980, br. 10/11, 1169.

¹²⁴ M. Slade-Šilović, "Profesor Kolegija sv. Lazara u Trogiru", nav. čl., 43.-48.

¹²⁵ Niže gimnazije

¹²⁶ I. Pažanin, "Školstvo u trogirskom kraju u 19. i 20. stoljeću", nav. čl., 335.

¹²⁷ M. Slade-Šilović, "Bilješke o hrvatskom narodnom preporodu u Trogiru", nav. čl., 1169.

¹²⁸ I. Pažanin, "Školstvo u trogirskom kraju u 19. i 20. stoljeću.", nav. čl., 335.

vrijeme Mletačke uprave nije se marilo za javno zdravstvo te su u slučaju veće potrebe išlo liječnicima u Split, no kada je u gradu 1798. izbila epidemija, zbog manjka liječnika u Trogir je kao privremeni liječnik, doveden dr. Jakov Mirković. Međutim, Mirković se u gradu zadržao kao stalni općinski liječnik, a prilikom dolaska francuske vlasti zagovarao je pokretanje medicinske škole. Trogirski je kotar tada na oko 18 000 stanovnika imao samo četiri liječnika, od toga tri u općinskoj službi. Od svih kvalificiranih liječnika u Trogiru, jedino se Mirković bavio visokom kirurgijom, a on i Stjepan Barbieri, koji je liječio Trogirane od 1788., svoju su naobrazbu stekli u Padovi, dok su Josip Riboli i Jeronim Girgiomila koji se bavio privatnom praksom, diplomirali u Veneciji. U grad je dolazio i liječnik iz Kaštela, inače rodom Trogiranin Augustin Rotondo. U gradu su radile i dvije primalje, Antonija Madonica i Marija Sacai, a postojale i dvije apoteke koje su vodili ljekarnici Petar Andrić i Frane Peroević.¹²⁹

Početak francuske uprave, osim apoteka, Trogir nije imao zdravstvenih ustanova, jer je srednjovjekovni hospital propao zbog nedostatka sredstava, a navedeni su djelatnici činili cjelokupno zdravstveno osoblje grada. S obzirom da je novopridošli francuski civilni upravitelj bio ljekarnik i kemičar imao je sluha za probleme u zdravstvu. U prvih pet godina uređena je protuepidemiološka služba, osnovana je Centralna zdravstvena komisija i sa radom je započelo društvo Javna dobrotvornost. Francuzi su dakle, vodili brigu o uređenju bolnicama, ubožnicama i nahodištima, a doneseni su i prvi dalmatinski zakoni o obveznom cijepljenju. Definirane su i obveze liječnika, ljekarnika i primalje, a otvorene su i bolnice. Francuska je uprava i na području obrazovanja budućih liječnika, donijela važne odluke. U Trogiru je Dandolo usvojio sve prijedloge o uređenju Kolegija sv. Lazara za koju je Mirković predvidio studij medicine i kirurgije. Predavao je pomoću Cattaneovih knjiga, a za demonstraciju su poslužile Eustacchijeve slike i Drakeov atlas. Medicinsku školu pohađali su Josip i Ivan Monti iz Knina i Frane Barbieri iz Trogira. Iako su knjige koje je Mirković koristio već tada bile djelomično zastarjele, *Kraljski Dalmatin*¹³⁰ objavljuje kako su učenici na ispitu pred biskupom, liječnicima i francuskim kirurgom, pokazali iznimno znanje. Nažalost, to je bio prvi i posljednji uspjeh trogirskog medicinskog tečaja jer se on već 1809. ukinuo, a studenti prešli na tečaj u Zadru. Tako je završila kratka povijest medicinske škole u Trogiru, ali se zdravstveno stanje grada dugoročno popravilo donesenim mjerama.¹³¹

¹²⁹ Mirko Grmek. "Medicinski tečajevi u Trogiru i Šibeniku za vrijeme francuske vladavine." *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, Dubrovnik, 1962., br. 8-9, 379.-391.

¹³⁰ Usp. T. Maštrović, *Kraljski Dalmatin*, 31/1806.

¹³¹ Mirko Grmek. "Medicinski tečajevi u Trogiru i Šibeniku za vrijeme francuske vladavine.", nav. čl., 379.-391.

8. Graditeljstvo

U vrijeme kratkotrajne uprave, Francuzi su u Trogiru proveli temeljite društvene reforme, sagradili veći broj građevina, prvenstveno u svrhu ratnih operacija, ali su ipak malo direktno utjecali na graditeljstvo. Glorijet sagrađen u Trogiru u doba francuske dominacije spada u red rijetkih spomenika podignutih u Dalmaciji u doba klasicizma.¹³²

U prvom razdoblju francuske uprave središnje su pokrajinske upravne službe u Dalmaciji imale 22 resora djelovanja. U njima je graditeljstvo imalo značajnu ulogu, a obuhvaćalo je i vode, putove te javna zemljišta i zgrade. Dandolo je graditeljske ovlasti u okruzima predao delegatu, a u kantonima poddelegatu, koji je stoga pored brojnih dužnosti bio nadležni i za održavanje te izgradnju putova, mostova, kanala i nasipa. Ipak Marmontovim se odlukama značajno mijenja urbanistička slika Trogira. Ruše se do tada još sačuvane utvrde i zidine koje su štitile grad u prošlosti, a na njihovom mjestu uređuju se šetališta i parkovi. Osim u Trogiru, bedemi se ruše i u drugim dalmatinskim gradovima jer zbog svoje zastarjelosti nisu mogli odolijevati uznapredovalom topništvu. Osim toga zidine su u Trogiru bile zapreka širenja grada, a otežavale su i promet. Najprije je uklonjen zid između mletačkog kaštela Kamerlenga i kule sv. Marka iz XV. stoljeća čime je uklonjena fizička prepreka i ponovno ostvaren kontakt grada s morem. Trogir je tada urbanistički dotjeran i dobiva široke ulice te zelene površine kako bi se popravile zdravstvene prilike, ali i poljepšalo grad.¹³³ Sam Marmont je stoga više puta posjećivao grad, a osim uređenja ulica pozabavio se i gradnjom cesta te je u čast Napoleona naredio podizanje spomenika. Spomenik je izgrađen na poljani sv. Mihovila, odnosno upravo na onom dijelu grada gdje su uklonjene gradske zidine.¹³⁴

8.1. Marmontov glorijet

Marmont je 1808. naredio pukovniku Plansonnu da u Trogiru podigne spomenik zahvalnosti Francuskoj. U svrhu izgradnje Općinska je uprava trebala pribaviti sredstva, a kako načelnik Koriolan Comoli nije želio od puka iznuđivati novac jer se bojao da bi time povećao njihovo neraspoloženje koje je su iskazivali zbog oвеćег broja vojnika u gradu. Comoli se istovremeno nije htio zamjeriti ni vlastima pa je odlučio dati vlastitih 2.567 lira za gradnju

¹³² F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 202.; Stanko Piplović, "Graditeljstvo u Dalmaciji za francuske uprave", nav. čl., 75.

¹³³ S. Piplović, "Graditeljstvo u Dalmaciji za francuske uprave", nav. čl., 75.-76.

¹³⁴ F. Celio Cega, "Fortifikacije Trogira u 19. stoljeću", *Vartal*, 4, 1995., br. 1/2, 107.

spomenika. Tako je glorijet iste godine izgrađen u plicaku između venecijanske tvrđave Kamerlengo i kule sv. Marka (sl. 6). Okruglasti paviljon sa šest kamenih stupova i šiljastim krovom pozicioniran je na postolju koje je s obalom bilo spojeno malim mostom. Sredinu glorijeta trebala je upotpuniti Napoleonova bista koja nikada nije postavljena. Spomenik je izgrađen u klasicističkom stilu, a pretpostavlja se da ga je projektirao Basilio Mazzoli jer je on bio jedini poznati arhitekt koji je za vrijeme francuske uprave djelovao u Dalmaciji. Pred spomenikom se odvijalo i civilno vjenčanje koje su Francuzi uveli, a kako većina naroda nije prihvaćala civilni brak, glorijet je u više navrata bio meta nezadovoljnika. Oštećen je i 1809. prilikom privremenog prodora austrijske vojske u Dalmaciju.¹³⁵

Slika 6. Klasicistički glorijet na Poljani sv. Mihovila u Trogiru, podignut 1808.

8.2. Ceste

Bez obzira na ulaganje u prosvjetiteljstvu Franjo Baras zaključuje da su ipak najvrjedniji materijalni trag Francuza u Dalmaciji bile novosagrađene ceste. Po prvi se put poslije Rimskog carstva gradi mreža puteva koja povezuje gradove i naselja.¹³⁶ Premda se o gradnji cesta razmišljalo i u vrijeme mletačke uprave, nije se prešlo na njihovu realizaciju. Tek

¹³⁵ S. Piplović, *Graditeljstvo Trogira u 19. stoljeću*, 13.-14.; F. Celio Cega, "Trogir u izvješćima Kraglskog Dalmatina", nav. čl., 12.

¹³⁶ F. Baras, *Francuzi u Dalmaciji*, nav. dj., 23.

se po uspostavi francuske uprave osobita važnost posvetila smislenijim planovima o izgradnji mreže puteva i njihovom provedbom u djelo. Za gradnju cestovne infrastrukture (cesta, mostova, kanala i nasipa), bila je zadužena Centralna komisija, a delegat je trebao predlagati izgradnju nove i održavati već postojeću infrastrukturu.¹³⁷ Francuzi su se uhvatili gradnje cesta kako bi dokinuli izoliranost i rascjepkanost općina te omogućili neometan put iz jednog kraja prema drugom. Ceste su gradili i radi osiguranja zaposjednutog teritorija, lakšeg kretanja vojnika i artiljerije te poticanja trgovine. Nastale su zajedničkim trudom vojnika i domaćeg stanovništva, a zbližile ljude i krajeve.¹³⁸

Francuzi su sagradili cestu dužinom cijele Dalmacije, od Obrovca do Boke kotorske, a za ovaj rad najznačajnije su ceste Zadar – Šibenik – Trogir – Solin – Split i ona lokalna trogiriska te cesta put Zagore.¹³⁹ Intenzivna gradnja cesta započela je još za Dandola, kojemu Marmont 26. travnja. 1807. piše da je ponukan dotadašnjim uspjehom pri izgradnji cesta odlučio izgraditi i cestu van prvotnog plana.¹⁴⁰ : "Oduševljenje kojim trupe izvršavaju sve moje želje i sve što je vrijedno hvale, ponukalo me da proširim svoj prvotni plan. Zato ću izgraditi ne samo cestu od Splita do Sinja, već i od Trogira do Šibenik."¹⁴¹ U Trogiru su tada lokalni inženjeri i majstori, uz značajne financijske doprinose plemstva i imućnijeg građanstvo, sudjelovali pri gradnji ceste. Tako je izgrađena cesta prema zapadu do Marine i prema selima u unutrašnjosti. Ipak su mnoge korisne zamisli ostale samo u projektima. Planirala se izgradnja obalne ceste koja bi povezivala Slatine sa ostatkom otoka Čiova te završavala u samom gradu. Zamisao je potaknuta s ciljem povezivanja Trogiru i Slatina, budući da su one pripadale teritoriju splitske općine.¹⁴²

Za razliku od kaštelana koji su u Marmontovim spisima koje je iznio Frano Baras, od maršala tražili premještanje ceste iz kaštelanskog polja na obalu, Trogirani se nisu bunili pozicijom ceste. Također se predlaže dotjerivanje starog puta od Trogira do Kaštel Novog za koji se u navodima ne spominje je li odobren. Iako se neki planovi nisu proveli u djelo, a one ceste koje su se izgradile bile su prvotno građene iz vojno-strateških razloga, pridonijele su budućem ekonomskom boljitku cijele Dalmacije.¹⁴³ Osim toga bile su inovacija za do tada

¹³⁷ Šego Darijo, Tino Dodig, "Razvoj građenja cesta u Republici Hrvatskoj kroz povijest", *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, Šibenik, 2019., br. 1-2, 128.

¹³⁸ F. Baras, *Francuzi u Dalmaciji*, 23.; Š. Darijo, T. Dodig, "Razvoj građenja cesta u Republici Hrvatskoj kroz povijest", *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, 128.

¹³⁹ Isto, 128

¹⁴⁰ F. Celio Cega, "Trogir u izvješćima Kraglškog Dalmatina", nav. čl., 11.,; Marmont, *Memoari*, 63, bilj. 49.

¹⁴¹ A. Marmont, *Memoari*, nav. dj., 36.

¹⁴² S. Piplović, *Graditeljstvo Trogira u 19. stoljeću*, nav. dj., 81.

¹⁴³ F. Baras, *Francuzi u Dalmaciji*, nav. dj., 23.-73.

zapostavljenu Dalmaciju, a o kvaliteti svjedoči izjava cara Franje koji je po dolasku u Dalmaciju 1818. upitao tko je gradio ceste, a po dobivenom odgovoru rekao kako je velika šteta što Francuzi nisu duže ostali.¹⁴⁴

8.3. Stambena arhitektura

Razdoblje francuske uprave poklapa se sa razdobljem klasicizma. U Hrvatskoj se on javio posljednjih godina 18. stoljeća i nije značajnije odjeknuo, stoga gradnja po uzoru na klasicizam nije svojstven način građevinske djelatnosti Trogirana tijekom francuske uprave.¹⁴⁵ Stambena arhitektura tog doba nije do sada detaljnije istraživana, a Stanko Piplović pretpostavlja da je bila skromna s obzirom na ratne prilike.¹⁴⁶ Za većinu trogirskih objekata karakteristična su obilježja od romanike do baroka, a obitelj Garagnin prednjačila je gradnjom.¹⁴⁷

Slika 7. Izgled i presjeci kuće obitelji Garagnin. Muzej grada Trogira

¹⁴⁴ F. Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 27.

¹⁴⁵ Fani Celio Cega, "Manji graditeljski zahvati i preinake na kućama obitelji Garagnin u Trogiru tijekom XVIII. stoljeća", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 339.-363.

¹⁴⁶ S. Piplović, "Graditeljstvo u Dalmaciji za francuske uprave.", nav. čl., 84.

¹⁴⁷ F. Celio Cega, "Manji graditeljski zahvati i preinake na kućama obitelji Garagnin u Trogiru tijekom XVIII. stoljeća", nav. čl., 359.; Ista, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 45.

9. Kraj francuske uprave

Francuzi su se u Trogiru zadržali do konca 1813., a za razliku od svojih prethodnika namjeravali su osuvremeniti grad, a na tom putu su ih zaustavili engleski napadi s mora i austrijski s kopna.¹⁴⁸ Potisnuti iz Dalmacije odlukom Bečkog kongresa 1815., istočni Jadran ponovo potpada pod upravu Austrije koja se na njemu zadržala preko 100 godina.¹⁴⁹ U početku je Austrija poštovala zatečeno stanje i nastavila sa sličnim uređenjem, ali po svojim pravilima. Nastojalo se ispraviti posljedice višestoljetnog krčenja šuma sadnjom novih, a uređen je i katastar kako bi se lakše ubirao porez. U grad su polovicom 19. stoljeća prodrle preporodne ideje koje su oživile politički život, no ipak mnoge gospodarske grane zamiru. Do tada vladajuće plemstvo gubi privilegije. Uz to njihovi domovi također propadaju, a u njih useljavaju novo obogaćeni Trogirani. Teško je bilo održavati crkve i samostane te je Trogirska biskupija u konačnici ukinuta.¹⁵⁰ Međutim, neki se komunalni objekti ipak restauriraju, primjerice Gradska vijećnica i Loža koje doživljavaju promjene. Ipak većina je Napoleonovih reforme u vrijeme austrijske uprave obustavljena. Poništeni su svi napredci u prosvjetiteljstvu kako se u početku školama nije pridavala posebna pažnja. U narodu opada zanimanje za obrazovanjem te se ukida Kolegij sv. Lazara, a osnovno školstvo prelazi u ruke svećenstva. Međutim, tanak sloj inteligencije i dalje radi na boljitku Trogira.¹⁵¹

10. Zaključak

U Dalmaciji se po uspostavi francuske uprave potiču brojne promjene. One se u Trogiru očituju u gospodarskom, prosvjetnom, društvenom i urbanističkom životu. Uvedenim reformama Francuzi su dokinuli rascjepkanost gradskih komuna te umjesto njih uveli novo upravno uređenje. Ukida se i staleška razlika, modernizira se uprava i sudstvo, a najveća se pažnja posvećuje gospodarskom i prosvjetnom razvoju. Na tom tragu potiče se naobrazba i opismenjavanje svih slojeva društva i to otvaranjem novih škola i poboljšanjem školskog programa. Na gospodarskom planu osnovani su odbori i komisije koje su provodile Napoleonove zamisli. Ukinute su bratovštine, uveden je građanski brak. Međutim, javlja se odbojnost zbog represivnog karakter novih mjera. Stoga je bilo slučajeva žalbe na francusku upravu. Porezi, vojna obveza i protucrkvni zakoni dodatno su izazivali nezadovoljstvo među

¹⁴⁸ Ista, "Utjecaji francuske uprave na Trogir ", nav. čl., 251.

¹⁴⁹ Ista, "Fortifikacije Trogira u 19. stoljeću", nav. čl., 5.

¹⁵⁰ Ista, *Svakidašnji život grada Trogira*, nav. dj., 30.-32.

¹⁵¹ Fani Celio Cega, "Trogir u XIX. stoljeću", *Vartal*, Trogir, 4, 1995., br.1/2, 3.-6.

Trogiranima koji su u svojim kućama nerijetko prisilno udomljavali vojnike. U vrijeme francuske uprave, kao i do tada, privatni i društveni život Trogirani bio je odraz moći i statusa. U gradu se najviše isticala plemićka obitelj Garagnin koja je kao proširena ruka Francuza radila na boljitku cijele zajednice. Oni su najviše doprinijeli u poljoprivredi i po pitanju šuma koje su se neracionalno krčile pa je tako ukinuta slobodna prodaja državnog zemljišta. Veliki napredak ostvaren je i gradnjom cesta duž cijele Dalmacije. Povezivale su obalu i unutrašnjost te omogućavale bolju komunikaciju među gradovima. Važno je naglasiti da se izgradnjom cesta poboljšalo i gospodarstvo jer se lakše trgovalo. Od gospodarskih grana povezanih s morem najisplativije je bilo pomorstvo, iako ga Francuzi nisu obuhvatili unutar svojih reformi. Ipak francuska je uprava Dalmaciji otvarala vidike spoznajama i novinama kao što je metarski sustav, no nisu sve novine pronašle plodno tlo. Među onima idejama koje su zaživjele bile su prve novine pisane hrvatskim jezikom, *Kraglski Dalmatin*. Uz to nove ceste, uređenje grada, poboljšanje higijenskih uvjeta i ideologizacija društva samo su neke od trajnijih postignuća koja su Francuzi ostavili za sobom. Dok mnogi možda više pamte poreze, novačenja u vojsku i Kontinentalnu blokadu koja je također utjecala na dalmatinsko gospodarstvo. Istovremeno su u podjednakoj mjeri na njega utjecale i francuske reforme pa je tako u Trogiru nakon Francuza postojala dobra podloga za još bolji i veći razvitak kojeg je sljedeća uprava trebala poduprijeti.

11. Literatura

- ANDREIS, Pavao. *Povijest grada Trogira*, Split: Čakavski sabor, 1977.
- BABIĆ, Ivo. *Trogir*, Trogir: Trogir tisak, 2005.
- BARAS, Frano. *Francuzi u Dalmaciji (1806-1814)*, Split: Alliance francaise de Split, 2002.
- BUBLE, Nikola, SLADE-ŠILOVIĆ, Mirko. *Trogirska narodna glazba*, Trogir, 1984.
- CAMBI, Nenad. *Dalmacija za francuske uprave (1806.-1813.): zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa Dalmacija za francuske uprave (1806.-1813.)*, Split: Književni krug/Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta, 2011.
- CELIO CEGA, Fani. *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*, Split: Književni krug, 2005.
- DELALLE, Ivan. *Trogir: vodič po njegovoj historiji, umjetnosti i životu*, Zagreb: Ex libris, 2006.
- GARAGNIN, Ivan Luka. *Ekonomsko-politička razmišljanja o Dalmaciji*, Danica Božić-Bužančić (priredila), Split: Književni krug, 1995.
- GOLDSTEIN, Ivo. *Povijest*, Zagreb: Europapress holding d.o.o., 2007.
- KEČKEMET, Duško. *Prošlost Splita*, Split: Marjan tisak, 2002.
- MARMONT, Auguste. *Memoari*, Frano Baras (preveo i pripremio), Split: Logos, 1984.
- MAŠTROVIĆ, Tihomil (ur.). *Kraljski Dalmatin 1806.-1810.*, Zagreb: Erasmus naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica; Zadar: Sveučilište u Zadru, 2006-2011., 5 sv.
- NOVAK, Grga. *Povijest Splita*, Split: Škuna, 2005., 3 sv.
- NOVAK, Grga. *Prošlost Dalmacije II.*, Split: Marjan tisak, 2004.
- PIPLOVIĆ, Stanko. *Graditeljstvo Trogira u 19. stoljeću*, Split: Književni krug, 1995.
- PLANERT, Ute. *Napoleon's Empire, European Politics in Global Perspective*, New York: Palgrave Mcmillan, 2015.
- ŠANJEK, Franjo. *Hrvati i Ilirske pokrajine: (1809.-1813.): zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti prigodom dvjestote obljetnice proglašenja Ilirskih pokrajina*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2010.

Članci u časopisima

- BEZIĆ-BOŽANIĆ, Nevenka. "Trogirski živalj u osvitu 19. stoljeća", *Vartal*, Trogir, sv. 4, 1995., br. 1/2, str. 35.-60.
- CELIO CEGA, Fani. "Trogir u XIX. stoljeću", *Vartal*, Trogir sv. 4, 1995., br.1/2, str. 3.-6.

CELIO CEGA, Fani. "Trogir u izvješćima Kraglškog Dalmatina", *Vartal*, Trogir, sv. 4, 1995., br. 1 / 2, str. 7.-12.

CELIO CEGA, Fani. "Fortifikacije Trogira u 19. stoljeću", *Vartal*, Trogir, sv. 4, 1995., br. 1 / 2, str. 106.-112.

CELIO CEGA, Fani. "Nekoliko izvješća Kolegija sv. Lazara u Trogiru koji se nalaze u knjižnici Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira te u knjižnici katedrale sv. Lovre", *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, Split, 13, 1997., str. 285.-299.

CELIO CEGA, Fani. "Manji graditeljski zahvati i preinake na kućama obitelji Garagnin u Trogiru tijekom XVIII. stoljeća", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, sv. 38, 1999. br. 1, str. 339.-363.

CELIO CEGA, Fani. "Život s morem u Trogiru od polovine XVIII. do polovine XIX. stoljeća", *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, Split, sv. 15, 1999., str. 173.-193.

CELIO CEGA, Fani. "Isječci iz trogirске svakodnevice u doba klasicizma", *Adrias*, 2012., br. 18, str. 103.-118.

CELIO CEGA, Fani. "Crtice o ribarstvu i prehrani ribom u Trogiru od 18. do početka 20. stoljeća", *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2015. br. 22, 131.-148.

DIKLIĆ, Olga. "Šume i dalmatinska ekonomija u spisima trogirskih fiziokrata, Petra Nutrizia Gisogona i Ivana Luke Garagnina (XVIII./XIX. st.)", *Ekonomska i ekohistorija*, Zagreb, sv.14, 2018., br. 1, 174.-196.

GRMEK, Mirko Dražen. "Medicinski tečajevi u Trogiru i Šibeniku za vrijeme francuske vladavine", *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 1962., br. 8 / 9, str. 379-394.

PAŽANIN, Ivan. "Školstvo u trogirskom kraju u 19. i 20. stoljeću", *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, Zadar, 2000., br. 42, str. 333.-412.

PERIČIĆ, Šime. "Fragmenti iz gospodarskog života Trogirana u XIX. stoljeću", *Mogućnosti*, Split, sv. 27, 1980., br. 10 / 11, str. 1156.-1165.

PIPLOVIĆ, Stanko. "Graditeljstvo u Dalmaciji za francuske uprave", *Adrias*, Zagreb, 2012, br. 18, str. 75.- 102.

RADIĆ, Danka. "Trogirska tradicijska brodogradnja", *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2015., br. 22, str. 149.-196.

SLADE-ŠILOVIĆ, Mirko. "Bilješke o hrvatskom narodnom preporodu u Trogiru", *Mogućnosti*, Split, sv. 27, 1980, br. 10 / 11, str. 1168.-1184.

SLADE-ŠILOVIĆ, Mirko. "Profesor Kolegija sv. Lazara u Trogiru", *Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae*, Beograd, sv. 27, 1987. br. 1 / 2, str. 43.-51.

STRGAČIĆ, Ante Marija. "Ribanje i ribarski obrt u Dalmaciji druge polovice XVIII. st. gledani očima jednog zapadnog naturaliste", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, Zadar, sv. 4-5, 1959., str. 143.-173.

ŠARIĆ-ŠUŠAK, Tamara. "Kraljevska poddelegacija vlade u Splitu 1811. – 1816.", *Kulturna baština*, 2007., br. 34, str. 101.-120.

ŠEGO, Darijo, DODIG Tino. "Razvoj građenja cesta u Republici Hrvatskoj kroz povijest", *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, Šibenik, 2019., br. 1 / 2, str. 121.-132.

11.1. Internetski izvori

<http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1535> (Pristupljeno 1. 7. 2021.)

<https://www.britannica.com/topic/Peace-of-Leoben> (Pristupljeno 1. 7. 2021)

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=10616> (Pristupljeno 1. 7. 2021.)

Ivana Burić, Kraljevska Poddelegacija vlade u Trogiru 1907.-1909, Sumarni inventar, Državni arhiv u Zadru, Zadar, 2016, <https://www.dazd.hr/attachment/preview/5c657ca671bbf/dazd-86-poddelegacija-trogir.pdf> (Pristupljeno 1. 7. 2021.).

11.2. Popis ilustracija

Slika 1. BABIĆ, Ivo, *Trogir: grad i spomenici*, Split: Književni krug, 2014., 10.

Slika 2. CELIO CEGA Fani, *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*, Split: Književni krug, 2005., str. 51.

Slika 3. CELIO CEGA Fani, *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*, Split: Književni krug, 2005., str. 145.

Slika 4. CELIO CEGA Fani, Knjižnica Garagnin Fanfogna u Muzeja grada Trogira. Trogir: Muzej grada Trogira, 1998., str. 6.

Slika 5. CELIO CEGA Fani, "Crtice o ribarstvu i prehrani ribom u Trogiru od 18. do početka 20. stoljeća", *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2015. br. 22, str. 135.

Slika 6. PIPLOVIĆ, Stanko, "Graditeljstvo u Dalmaciji za francuske uprave", *Adrias*, Zgreb, 2012., br. 18., str. 83.

Slika 7. CELIO CEGA Fani, *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*, Split: Književni krug, 2005., str. 54.

Sažetak

Trogir je početkom 19. stoljeća dijelio sudbinu cijele Dalmacije koja je 1806. sklapanjem Požunskog mira potpala pod francusku upravu. Po dolasku Napoleonovih sljedbenika uslijedila je nova organizacija vlasti u kojoj su se istaknuli Vincenzo Dandolo kao generalni providur i vojni zapovjednik Auguste Marmont. Obojica su provodila reforme na području svojih djelovanja. One se u Trogiru očituju na gospodarskom, prosvjetnom, društvenom i urbanističkom planu. Dokinuta je rascjepkanost i uvedeno novo upravno uređenje, modernizira se uprava i sudstvo, dok je najveća pažnja posvećena gospodarskom i prosvjetnom razvoju. Izgradnja cesta tome je najviše pridonijela, a urbanističko uređenje i sanaciji Trogira pospješila je životni standard. Uz to otvara se i kolegiji kako bi se povećao sloj obrazovanog stanovništva koje bi kasnije unaprjeđivalo grad, ali i kako bi broj francuskih pristaša rastao jer činjenica je da su Francuzi među njima imali najviše pristaša. Od lokalnih pristaša najviše se istakla obitelj Garagnin čiji su članovi obnašali visoke funkcije. Istovremeno su visoki nameti i vojna obveza, kao i protucrkveni zakoni te ukidanje bratovština izazivali negodovanje pučanstva. Međutim Francuzi su iza sebe ostavili pogodno tlo za daljnje napredovanje što podupire i predaja koja navodi da je austrijski car Franjo I. po svom prvom posjetu Trogiru 1818. rekao: "Grjehota da ti Francuzi nisu još ostali".

Ključne riječi: Trogir, Napoleon, Vincenzo Dandolo, Auguste Marmont.

Trogir under the French rule

Abstract

At the beginning of the 19th century, Trogir shared the fate of the whole Dalmatia, which fell under the French rule in 1806 with the conclusion of the Peace of Požuna. The arrival of the French was followed by a new organization of government in which Vincenzo Dandolo stood out as general providur and Auguste Marmont as a military commander. Both have worked in implementing reforms in their field of work. In Trogir, reforms had reflected in the economic, educational, social and urban plan. They wanted to introduce a new administrative arrangement by modernizing administration and judiciary, while the greatest attention has been paid to economic and educational development. The construction of roads contributed the most to economical growth and the urban planning of Trogir improved the standard of living. In addition, the French also opened the colleges to increase the percentage of educated population that would later improve the city. But also, to increase the number of French supporters because the fact is that they had the most supporters among them. The local supporters Garagnin family stood out the most because their members held highest positions. Garagnins also worked on multiple improvements to the city but not everything was great. At the same time, citizens had to pay high levies and needed to do military service. Moreover, anti-church laws were introduced as well as the abolition of fraternities, which provoked outrage. However, the French left behind a fertile ground for further progress, which is supported by a legend which states that the Austrian Emperor Francis I, said in 1818, after his first visit to Trogir: "It is a sin that these French have not yet remained."

Keywords: Trogir, Napoleon, Vincenzo Dandolo, Auguste Marmont

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja *Katarina Vulić*, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja prvostupnika/ce *Povijesti i Pedagogije*, izjavljujem da je ovaj završni rezultat isključivo mojega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 24.9.2021.

Potpis

Vulić K.

OBRAZAC I.P.b.) IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	Katarina Vulić
NASLOV RADA	Trogir pod francuskom upravom 1806.-1813.
VRSTA RADA	Završni rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Humanističke znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Povijest
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	Edi Miloš izv. prof. dr.sc.
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. Josip Vrandečić prof. dr. sc. 2. Edi Miloš izv. prof. dr. sc. 3. Marko Trogrlić prof. dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskeg rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a.) u otvorenom pristupu

c.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

d.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 24. 9. 2021. godine

potpis studentice

Vulić K.